

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไถ่จากพิธีกรรมและ คติความเชื่อในกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงราย

Museum Academic 1

Imagination of Space and Territory Culture



โครงการจัดตั้ง
พิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง



681038-05

MUSEUM ACADEMIC 1

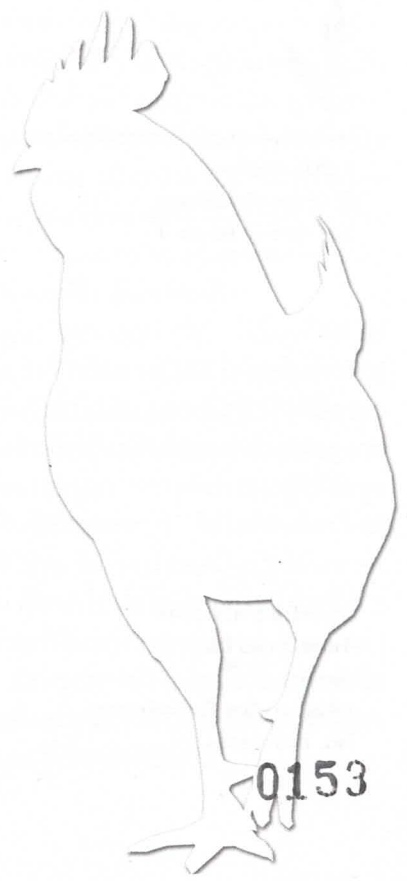
สิ่งพิมพ์วิชาการลำดับที่ 1

ฉบับ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไก่จากพิธีกรรมและ คติความเชื่อในกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงราย



โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง



0153



สิ่งพิมพ์วิชาการลำดับที่ 1
ฉบับ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับไก่ตามพิธีกรรมและคติความเชื่อ
ในกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงราย



โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์
©มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ISBN 974-9766-09-1

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2549

จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่

บดินทร์การพิมพ์ จังหวัดเชียงราย

โทร. 053-715245

คำนำ

โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้ดำเนินกิจกรรมทางวิชาการวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา เพื่อเตรียมการจัดทำพิพิธภัณฑ์จากกรวิจัยในอนุภาคลุ่มน้ำโขง กิจกรรมทางวิชาการที่ได้กำหนดไว้ในแผนคือ การเผยแพร่ความรู้ด้านนิทรรศการ ชั่วคราว สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งพิมพ์วิชาการ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ เป็นสื่อทางวิชาการ เล่มแรกที่จัดทำขึ้นจากการศึกษางานภาคสนามและการค้นคว้าองค์ความรู้ ตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง ของมหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวง

บทความทางวิชาการที่พิมพ์ในหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทความจาก ความร่วมมือในการวิจัยจากหลายสถาบันทั้งในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น โดยมีนักวิจัยจากโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เข้าร่วมด้วยในโครงการ Human-Chicken Multi-Relationship Research Project (HCMR) โดยเจ้าชาย อากิมิโอะ แห่งประเทศญี่ปุ่นภายใต้พระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นโครงการวิจัยแบบบูรณาการ ทางสายวิทยาศาสตร์และ มนุษยศาสตร์ ซึ่งบทความทางวิชาการนี้ เป็นบทความที่อยู่ใน การวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ของโครงการ HCMR เป็นการวิจัยนี้เกี่ยวเนื่องกับ ความรู้ความเข้าใจในผู้คน อนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศ ไทย ผ่านคติความเชื่อ เรื่องไก่ในรูปแบบพิธีกรรมและการทำนายโชคชะตา ตลอดจน การนำความเชื่อ เรื่องไก่แพร่กระจายออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

ในบทความแรกเรื่อง ความหมายและบทความของ “ไก่” ในโลกทัศน์ของ ชาวอาข่า เป็นบทความวิชาการร่วมกันในคณะนักวิจัยโดย HCMR ได้เสนอโลกทัศน์ ของชาวอาข่าซึ่งเป็นชาติพันธุ์หนึ่งในอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนที่ใช้ไก่ในพิธีกรรม ต่าง ๆ มากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเนื้อหากล่าวถึงไก่ในมิติเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม ผ่านข้อมูล มุขปาฐะ เช่น ตำนาน นิทาน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล สำคัญตลอดจนการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมพบว่า ไก่ในโลกทัศน์ของ ชาวอาข่ามี 3 ชนิด คือ ไก่ป่า ไก่ต่อ และไก่บ้าน ในเรื่องไก่ต่อนั้นเป็นไก่อะหว่าง โลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ จึงส่งผลให้มีการศึกษาไก่ต่อในโครงการนี้ ในปีที่ 2 นับว่าการวิจัยชิ้นนี้ได้ส่งผลกับการศึกษาค้นคว้าในทางวิทยาศาสตร์ เรื่องไก่ต่อ หรือไก่ตั่งของการวิจัยในโครงการนี้ปีถัดมา และบทความวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็น จินตนาการในการสร้างวัฒนธรรมเกี่ยวกับพื้นที่และอาณาเขต (Imagination of Space and Territory Culture) ผ่านเครื่องมือของมนุษย์ที่เรียกว่าพิธีกรรม

ในบทความที่สอง เป็นบทความจากโครงการ HCMR ในปีที่ 2 เรื่องการศึกษาตำราทำนายด้วยกระดูกไก่ ของชาติพันธุ์ลัวะ บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษา คติความเชื่อที่สะท้อนถึงสังคมระดับเมืองและอาณาจักรที่มีพัฒนาการในบริเวณ อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ในเรื่องขอบเขตของการทำนายที่สัมพันธ์กับจำนวนคน และไก่บ้านกับพื้นที่บ้านและเมืองตลอดจนความเปลี่ยนแปลงชีวิต ของคน ในเรื่องพื้นที่ซึ่งเป็นการเปิดองค์ความรู้เรื่องจินตนาการในการสร้างวัฒนธรรม เกี่ยวกับพื้นที่และอาณาเขต ให้กว้างขึ้น ออกจากบทความแรก

ในบทความที่สาม เป็นเรื่องการแปลตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการเขียนบทความชิ้นที่ 2 แต่ยังคงมีประเด็นที่จะนำไปใช้ศึกษาเพิ่มเติม ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับผี ต่าง ๆ และในทางวิทยาศาสตร์ เรื่องลักษณะการเกิดกระดูกที่ขาไก่ รวมถึงการวิจัยที่สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องอาณาบริเวณของไก่ ที่เกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในโครงการ HCMR และบทความ ที่สุดท้าย เป็นเรื่องไก่ในเอกสารของกลุ่มคนไทที่แพร่กระจายไปพร้อมกับการอพยพย้ายถิ่นฐาน ไปสู่ แดนดินแดนอัสสัม ประเทศอินเดีย

ในภาพรวมของบทความทั้งหมดเป็นการสะท้อนความคิดของมนุษย์ ว่ามีคติความเชื่อ ที่สะท้อนให้เห็นถึงประเด็น จินตนาการในการสร้างวัฒนธรรม เกี่ยวกับพื้นที่และอาณาบริเวณซึ่งเป็นเรื่องวิถีคิดของผู้คนที่เคลื่อนที่อพยพไปมา ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ในฐานะที่เป็นอนุสรณ์ แห่งความจงรักภักดีและสืบสานพระราชปณิธาน ในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีแม่ฟ้าหลวงของปวงชนชาวไทย ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต และคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมที่ดีของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน ได้จัดทำหนังสือ พิพิธภัณฑศึกษา เล่มที่ 1 (Museum Academic) โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ ต่อการสร้างและขยายองค์ความรู้ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงต่อไป

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
หัวหน้าโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ
อารยธรรมลุ่มน้ำโขง





สารบัญ

ความหมายและบทบาทของ “ไก่” ในโลกทัศน์ของชาวอำเภอ

คณะวิจัยสายมนุษยศาสตร์โครงการ HCMR
ผศ.ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.สุกัญญา สุจฉายา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ. ดร.ชมนาด ศีตีสาร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่

บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
โดย พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

คำแปลตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่

โดย พระมหาอานนท์ จน.ทปช.โชโต
เจ้าอาวาสวัดห้วยน้ำซุ่น ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย พ.ศ.2549
เรียบเรียงโดย พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

ไก่เสี่ยงทายตัวแรกจากตำนานของชนชาติไท : การตีความตำนาน

ร.ศ.สุกัญญา สุจฉายา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

หน้า

1

25

35

61

75

ความหมายและบทบาทของ “ไก่” ในโลกทัศน์ของชาวอำเภอ

คณะวิจัยสายมนุษยศาสตร์โครงการ HCMR
ผศ.ดร.ม.ร.ว.กัลยา ดิงศภักดิ์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.สุกัญญา สุจฉายา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ. ดร.ชมนาด ศีตีสาร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทนำ

จากการสำรวจกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบว่านอกจากชาวไทยลื้อซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีประวัติศาสตร์ผูกพันอยู่กับท้องถิ่นมายาวนานแล้วยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อยู่อีกมาก เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่น ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทหย่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร เช่น ลัวะ และกลุ่มที่ใช้ภาษาม้า-ธิเบตที่เราเรียกรวมๆ ว่าชาวเขา เช่น ละหู่ (มุเซอ) ลีซอ เย้า ม้ง อำเภอ (อีก้อ) ซึ่งอาจอยู่บนพื้นที่สูงตามรอยตะเข็บชายแดนไทย-พม่ามานานแล้ว รวมทั้งกลุ่มที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ไม่นานเกิน 30 ปี ในบรรดากลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ผู้วิจัยพบว่าชาวอำเภอเป็นชนเผ่าที่ใช้ไก่ในพิธีกรรมมากที่สุดโดยเฉพาะในการเช่นไหว้บรรพบุรุษอย่างไรก็ตามไก่ที่ใช้ในพิธีกรรมดังกล่าวล้วนเป็นไก่บ้าน จะไม่มีการใช้ไก่ป่าและไก่ต้อ (ไก่ตั้ง) เลย

บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอเรื่องราวของ “ไก่ป่า ไก่ต้อ (ไก่ตั้ง) และไก่บ้าน” ในทัศนะของชาวอำเภอที่รวบรวมได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยเฉพาะข้อมูลมุขปาฐะ เช่น ตำนานปรัมปรา (myth) นิทาน (folktale) และข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ (rite) เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวอำเภอมีความคิดอย่างไรบ้างเกี่ยวกับไก่ ในทัศนะของชาวอำเภอ ไก่ป่าและไก่ต้อมีความหมายอย่างไร ผู้วิจัยคิดว่า การวิเคราะห์ทัศนะเกี่ยวกับไก่ทั้ง 3 ประเภทของชาวอำเภอเป็นสิ่งสำคัญที่ควรทำเป็นลำดับแรกและจำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจปัญหาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างไก่กับมนุษย์”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประเพณีพิธีกรรมและตำนานปรัมปราของชาวอำเภอที่เกี่ยวข้องกับไก่
- 2.2 เพื่อศึกษาทัศนะของชาวอำเภอที่มีต่อไก่ป่า ไก่บ้านและไก่ต้อ (ไก่ตั้ง)
- 2.3 เพื่อศึกษาความหมายของไก่ป่าไก่บ้านและไก่ต้อ
ในมิติทางวัฒนธรรม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษากลุ่มชาวอำเภอท่าช้างจังหวัดเชียงรายเป็นหลัก โดยเฉพาะกลุ่มอำเภอลือมีและเปี้ยะที่บ้านห้วยกระ บ้านนาโต ที่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง และกลุ่มอูลืออำเภอที่บ้านห้วยซี้เหล็ก ดอยาวัว อำเภอแม่สรวย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2547 - มีนาคม 2548

การเลือกศึกษา 2 กลุ่มนี้ มีเหตุผลดังนี้

กลุ่มอำเภอที่บ้านห้วยกระและบ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง เป็นกลุ่มที่อยู่อาศัยติดชายแดนไทย-พม่า และเข้ามาทางบ้านปางหนุน บ้านแม่คำ กลุ่มนี้เข้ามาอยู่บนแผ่นดินไทยไม่เกิน 50 ปี หมู่บ้านห้วยกี้ดมีประชากรประมาณ 100 ครัวเรือนมีทั้งชาวอำเภอและละหู่ (มุเซอแดง) ส่วนใหญ่เป็นอำเภอ มีละหู่ประมาณ 33 ครัวเรือน เนื่องจากการคมนาคมยังไม่สะดวก การเดินทางเข้าพื้นที่ต้องใช้รถยนต์ที่มีกำลังสูงหรือขับเค็ลื่อนสี่ล้อ อิทธิพลจากสังคมเมืองยังมีไม่มาก ชาวบ้านยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบอำเภอดั้งเดิมไว้ได้พอสมควร ไร่ที่หมู่บ้านนี้จึงเป็นพันธุ์ดั้งเดิม และเนื่องจากเป็นบริเวณชายป่าจึงยังมีไก่ป่าอยู่ในบริเวณนี้ซึ่งชาวบ้านเพิ่งเลิกล่าไก่ป่าไปเมื่อไม่นานมานี้เองเมื่อทางราชการได้ออกกฎหมายให้คืนอาวุธปืนแก่ทางราชการ ทั้งสองหมู่บ้านนี้อยู่ในความดูแลของ ดชด. มีโรงเรียนดชด.ระดับมัธยมศึกษา 1 โรง มีจำนวนนักเรียน 214 คน เพิ่งสร้างเสร็จเมื่อปีพ.ศ.2546 โดยการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทยสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่นี้จึงมีท่าอากาศยาน อาคารโรงเรียนทันสมัย มีความสะดวกสบายพอใช้เป็นที่พักในการทำงานวิจัยได้ อีกทั้งครูดชด.ที่นี้มีความคุ้นเคยกับนักวิจัยในพื้นที่อยู่ก่อนแล้ว และสามารถพูดภาษาอำเภอได้ จึงสามารถเป็นล่ามในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลได้

ส่วนกลุ่มอูลืออำเภอที่บ้านห้วยซี้เหล็ก ดอยาวัว อำเภอแม่สรวยเป็นกลุ่มเก่าที่เข้ามาเมื่อปี 2500 และมาตั้งบ้านที่หมู่บ้านสามัคคีเก่าก่อนจะแยกมาตั้งที่นี่ อำเภอกลุ่มนี้มีบางคนได้รับการศึกษาสูง เช่น อาจารย์วุฒิไกร มอผ้า จบปริญญาตรีและกลับมาเป็นครูในหมู่บ้าน รายงานวิจัยเกี่ยวกับชาวอำเภอในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้มาจากกลุ่มนี้ อาจารย์วุฒิไกรซึ่งเป็นที่ปรึกษาของโครงการวิจัยสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ ส่วนข้อด้อยก็คือ เป็นกลุ่มอำเภอที่อยู่ใกล้ชิตคนเมืองจึงรับอิทธิพลจากคนเมืองไปมาก

อย่างไรก็ตามเนื่องจากชาวอำเภอทุกกลุ่มมีประเพณีและพิธีกรรมหลัก ในรอบปีเหมือนกันการเลือกกลุ่มศึกษาข้างต้นจึงสามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์อำเภอได้

วิธีการศึกษาได้ใช้ 2 วิธี คือ การศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามตามระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา (Folklore)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล มี 2 แบบ

4.1 การศึกษาเอกสาร ใช้หนังสือภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวอำเภอและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดเชียงราย

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ครู โดยเข้าไปเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2547 เป็นต้นมา และใช้วิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเพื่อสังเกตพฤติกรรมและบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพและกล้องวิดีโอ เช่น พิธีปีใหม่ซึ่งช้าและพิธีปีใหม่ลูกช้าง

5. รายงานการวิจัย

ความเป็นมาของชาวอำเภอ

มีชนชาติกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มย่อยที่รวมอยู่ในชื่อเรียกเป็นกลุ่มใหญ่ว่า "อำเภอ" หรือ "ฮาหนี" จำนวนประมาณ 2.5 ล้านคน กระจายตัวอยู่ตามเขตภูเขาสูงในมณฑลยูนนานทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ทางภาคเหนือของลาว เวียดนามไทย และทางตะวันออกของประเทศพม่า ในประเทศจีนรัฐบาลจีนเรียกชนเผ่านี้ว่าฮาหนี เขตที่มีชาวฮาหนีกระจายตัวอยู่มากคือ เขตปกครองตนเองหงเหอ (Honghe) บริเวณแม่น้ำแดงตอนเหนือของชายแดนระหว่างจีนและเวียดนาม เขตเมืองซือเหมา (Simao) ใจกลางของมณฑลยูนนานตอนใต้ ซึ่งมีประชากรจำนวนสองในสาม หรือประมาณ 300,000 คนเป็นชาวฮาหนี นอกจากนี้ยังพบอยู่ใน 3 พื้นที่ คือ เขตปกครองตนเองชาวไตในแคว้นสิบสองปันนา ทางตอนเหนือของลาว และตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า เขตการปกครองตนเองผู้เอ้อ (Puer) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองคุนหมิง และเขตปกครองตนเองลาหู่/ว่า ที่เมืองหลานซาง (Lancang) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของชายแดนพม่า ชาวฮาหนีรวมแล้วในประเทศจีนมีจำนวนประชากรประมาณ 600,000 - 700,000 คน

โดยเฉพาะที่เขตปกครองตนเองหงเหอ-หยวนหยาง ชาวฮาหนีในเขตนี้ได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชนที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการน้ำบนพื้นที่สูง บริเวณนี้จึงมีพื้นที่นาขั้นบันไดกว้างใหญ่ที่สุดในโลก มีจำนวนขั้นบันไดถึง 3,000 ชั้น ทางรัฐบาลจีน

กำลังเสนอขอให้พื้นที่นาขั้นบันไดของชาวฮาหนีเป็นพื้นที่มรดกโลก และยังประกาศให้เป็นพิพิธภัณฑสถานทางวัฒนธรรมกลางแจ้งเรื่องคน-วัฒนธรรม - ธรรมชาติ (ปนัดดา บุญสารนัย: 2542 : หน้า 192-193)

ในประเทศพม่ามีชาวอ่าซ่า (หรือชาวฮาหนีในประเทศจีน) จำนวนประมาณ 150,000 คน อยู่บริเวณแคว้นเชียงตุง ในเขตภูเขาของรัฐฉานทางตอนเหนือของพม่า ชาวไทใหญ่และพม่ามักเรียกว่า ก้อ

ในตอนเหนือของลาว ส่วนใหญ่อยู่ในเขตภูเขาสูงของแขวงพงสาลีและหลวงน้ำทา ซึ่งมีชายแดนติดต่อกับแคว้นสิบสองปันนาและพม่า คาดว่ามีชาวอ่าซ่าในลาวประมาณ 92,000-100,000 คน ในตอนเหนือของเวียดนาม มีชาวอ่าซ่าอาศัยอยู่ประมาณ 2,000-3,000 คน บริเวณเขตแม่น้ำดำใกล้ชายแดนลาว ทั้งลาวและไทดำในเวียดนามเรียกชนกลุ่มนี้ว่า ก้อ ซ่าก้อ

ในประเทศไทยมีประชากรอ่าซ่าประมาณ 63,000 คน (เบญจวรรณ วงศ์คำ บรรณาธิการ: 2546:7) ส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดเชียงราย นอกนั้นกระจายอยู่ที่เชียงใหม่ ลำปาง ตาก เพชรบูรณ์ แพร่ และน่าน คนไทยเรียกชนกลุ่มนี้ว่า อี้ก้อ ก้อ หรือ ซ่าก้อ จิตร ภูมิศักดิ์เคยอธิบายไว้ว่า ชาวอ่าซ่าเรียกตัวเองว่า ก้อ ต่อมาเรียกตามจีนซึ่งได้รับมาจากคำไทลื้อว่า อ่าซ่า ในภาษาอ้อ อ่าซ่าแปลว่า “การอยู่ในระหว่างสองสิ่ง หรือเป็นกลาง” (จิตร ภูมิศักดิ์: 2540:307-308) ปัจจุบันตามระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาสถานะบุคคลให้กับบุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2543 ของกระทรวงมหาดไทย ให้ใช้ชื่อว่า อ่าซ่า

ตำนานปรัมปราของชาวอ่าซ่าเล่ากันมาว่าเคยมีอาณาจักรอิสระของตนเอง เรียกว่า เมืองยาแด ต่อมาถูกชนชาติอื่นรุกราน จึงอพยพถอยลงมาจากไตในมณฑลยูนนาน (สัมภาษณ์ วุฒิไกร มอผ่า) บางตำนานว่าเป็นชนชาติไท บางตำนานว่าเป็นชนกลุ่มมอญ-เขมร (ดูตำนานเรื่อง อะบือลูกเขยทรยศ และภาษิตต่างๆ ที่กล่าวถึงชนทั้งสองชาติในแง่ลบ)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นายเฮร์เบิร์ต วาริงตัน สมิธ (Herbert Warington Smyth) นักธรณีวิทยาชาวอังกฤษรับราชการในกรมราชโลหกิจและภูมิวิทยาได้เดินทางไปตามภูมิภาคต่างๆ ของสยามเพื่อสำรวจพื้นที่ทางธรณีวิทยา เมื่อไปที่หัวเมืองลาวในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน บริเวณหุบเขาเมืองงาว หลวงพระบาง (พ.ศ. 2435/ ค.ศ. 1892) เขาได้บันทึกไว้ว่าได้พบชนเผ่าต่างๆ มีทั้ง ลื้อ เย้า ลีซอ ซ่าลั่น แม้ว มูเซอ อี้ก้อ กูย และเผ่าอื่นๆ ที่พบเจรโยกย้ายจากทิศตะวันออก

เฉียงเหนือสู่ทิศใต้และทิศตะวันออก ที่มีความคล้ายคลึงกันมาก คือ มูเซอ อี้ก้อและกูย โดยเฉพาะเมื่อเดินทางไปถึงเมืองงอยเหนือน้ำอู เขาได้พบอี้ก้อหรือซ่าก้อมากมาย (สมิธ, เฮร์เบิร์ต วาริงตัน: 2544:184-189)

อ่าซ่าที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเท่าที่มีหลักฐานจากการสัมภาษณ์พบว่าไม่เกิน 100 ปี กลุ่มที่เข้ามาในประเทศไทยมี 8 กลุ่ม ได้แก่ อูโล่ ลอมี่ เบียะ อาเค้อ อาจ้อ หน้าค้ำ อูพีและ ผาหมี่ โดยสังเกตจากลายปักของเครื่องแต่งตัวที่แตกต่างกัน แต่พูดภาษาใกล้เคียงกันและมีพิธีกรรม ประเพณีที่เหมือนกัน ภาษาของชาวอ่าซ่าเป็นภาษาในตระกูลทิเบต-พม่า มีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน เส้นทางแรกที่เข้ามา พบว่าเป็นกลุ่มที่เดินทางจากจีนมาอยู่ที่แคว้นเชียงตุงในพม่าก่อนจะมาที่ชายแดนพม่า-ไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเกิดการปฏิวัติในประเทศจีน ได้อพยพลงมาพร้อมกับกองทัพก๊กมินตั๋ง มาอยู่บริเวณชายแดนพม่าที่เรียกว่า “ลอมูม” ตรงข้ามกับบ้านผาหมี่ ต่อมาทางการพม่าพยายามผลักดันกองทัพก๊กมินตั๋งให้ออกจากชายแดนพม่า ประมาณปีพ.ศ. 2500 ชาวอ่าซ่าจึงเข้ามาทางหมู่บ้านพญาไพร เขตหัวแม่คำ (อ.แม่จัน ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) จุดแรกที่เข้ามาบริเวณดอยตุง โดยมีผู้นำ คือ แสนอุ่นเรือน (หูลอง จูเปาะ) กลุ่มเก่าที่สุดตั้งบ้านอยู่ที่บ้านสามัคคีเก่า ต่อมาขยายไปอยู่ที่บ้านแสนเจริญ บ้านห้วยขี้เหล็ก ฯลฯ ส่วนน้องชายชื่อแสนพรหมา (หู่ซ้อง) ได้ย้ายไปตั้งหมู่บ้านที่ดอยผาหมี่ อ.แม่สายและดอยสะเกี๋ อ.เชียงแสน แสนใจ (อูแซ) หลานชายของแสนอุ่นเรือน ได้ไปตั้งหมู่บ้านที่หมู่บ้านแสนใจ อ.แม่ฟ้าหลวง

เส้นทางที่ 2 อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน เดินทางผ่านตะเข็บชายแดนพม่าและแม่น้ำโขง ประเทศลาว เข้าสู่ประเทศไทยที่อำเภอแม่สาย แล้วโยกย้ายไปอยู่ที่เชียงใหม่ แพร่ น่าน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหม่

กลุ่ม อ่าซ่าลอมี่และเบียะที่บ้านห้วยกระ บ้านนาโต อ.แม่ฟ้าหลวง เข้ามาทางบ้านพญาไพร มีนายหลุย มาเยอะเป็นผู้นำ ส่วนกลุ่มอูโล่ (นายวุฒิไกรผู้ให้ข้อมูลเรียกว่า “บูโล”) อ่าซ่าที่บ้านห้วยขี้เหล็ก ดอยาวี อ.แม่สรวย แยกมาจากกลุ่มบ้านสามัคคีเก่า

ความเชื่อเรื่องพลังเหนือธรรมชาติ

ชาวอำเภามีความเชื่อในเรื่องพลังเหนือธรรมชาติ จิตวิญญาณภูติผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ความเชื่อดังกล่าวสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เช่น เทพผู้เป็นใหญ่ - *อะผ่อหมี่เยะ* เป็นเทพหรือพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง บนโลกและสวรรค์ (Creator god) นอกจากนี้ก็ยังมี *อิมเยะ* - เทพแห่งฝน *อะกือ* - เทพแห่งแสงสว่าง ผู้ควบคุมดวงอาทิตย์และดวงดาว *อิมซา* - เทพแห่งลม เทพเหล่านี้เป็นผู้ช่วยเหลือมนุษย์ฯ จึงต้องเอาอกเอาใจโดยการเช่นสรวงทุกปี ปีละหลายครั้งโดยมี *หยื่อมะ* (ตำแหน่งหัวหน้าผู้ทำพิธีกรรม) เป็นผู้ติดต่อกับเทพ

2. ความเชื่อเรื่องผี ชาวอำเภาริเรียกผีว่า *แทนะ* มี 2 ประเภท คือ ผีดี และผีร้าย ผู้ที่ติดต่อสื่อกลางระหว่างผีกับ คน คือ *พีมะ* (หมอผี) ผีแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผีดีและผีร้าย

ก. ผีดี ได้แก่

ผีบรรพบุรุษ *อะเพอเปาะเหลาะ* ทุกครอบครัวต้องสร้างหิ้งผีบรรพบุรุษไว้ที่ห้องนอนฝ่ายหญิง เพื่อให้วิญญาณช่วยปกปักษ์รักษาลูกหลาน ลูกหลานจึงต้องกราบไหว้เช่นสรวงบูชาทุกปีอย่างน้อยปีละ 9 ครั้ง

ผีใหญ่ *อะเพออะพี* เป็นหัวหน้าผีอยู่บนสวรรค์ คอยคุ้มครองสอดส่องดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านตามที่ชาวบ้านอ้อนวอน ชาวอำเภोजัดพิธี “ยะอูพี” ให้ในเดือนเมษายน

ผีหมู่บ้าน ได้แก่ ผีบรรพบุรุษของทุกคน ผีเจ้าที่ของหมู่บ้าน ผีเหล่านี้จะสิงสถิตอยู่ในหมู่บ้านโดยเฉพาะที่ *ลกซ้อ* (ประตูหมู่บ้าน) ทำหน้าที่คุ้มครองชาวบ้านและป้องกันจากสิ่งชั่วร้ายที่จะเข้ามารบกวนในหมู่บ้าน

ผีไร่ *ฉ่านา อ่ามา* เป็นผีเจ้าที่เจ้าทางที่อยู่ที่ไร่ คุ้มครองคนที่ไปทำไร่และคุ้มครองพืชผลในทุ่งนา ชาวอำเภोजัดพิธีบวงสรวงก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก และหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว

ข. ผีร้าย เป็นผีต้นเหตุแห่งความเจ็บป่วย และความหายนะทั้งหลาย โจรธง่ายชอบทำร้ายคน จึงต้องหาเครื่องเช่นมาขอขมาผีตามที่ต้องการ ได้แก่ ผีป่า ผีภูเขา ผีลม ผีสายรุ้งซึ่งเป็นผีอยู่นอกหมู่บ้าน ชาวอำเภोजัดพิธีความปลอดภัยมีอยู่เฉพาะภายในหมู่บ้าน จึงต้องสร้างประตูหมู่บ้านขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันผีร้ายเข้ามาหมู่บ้าน ที่ลกซ้อ จึงมีเครื่องไล่ผีต่างๆ เช่น ตาแหลว อารูต่างๆ เป็นต้น

ใกล้หมู่บ้านทุกแห่งของชาวอำเภोजัดดินไม้ใหญ่ซึ่งถือเป็นเขตป่าสงวนของหมู่บ้าน ใช้เป็นต้นน้ำและเป็นที่พักอาศัยของผีป่า เชื่อกันว่าผีป่าจะสถิตอยู่ที่โพรงไม้ของต้นไม้ที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณนี้มีข้อห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด ในการทำพิธีเลี้ยงผีป่าจะต้องทำพิธีที่หม้อซ้อง(ศาลผี)

การแบ่งประเภท “ไก่” ของชาวอำเภอ

ในบรรดาชนเผ่าชาวดอย อำเภอเป็นกลุ่มที่เลี้ยงไก่และมีพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับไก่มากที่สุด เนื่องจากเป็นกลุ่มชนที่ยึดถือประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด เรื่องของไก่ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์จึงพบมากในตำนานปรัมปรา (myth) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของไก่บ้านชั้นเรียกดวงอาทิตย์ที่หายไป ไก่ไปตามเมล็ดข้าวคืนให้มนุษย์ ไก่สอนให้มนุษย์รู้จักสืบพันธุ์ เรื่องของมอญี่แสวงหาดินแดนใหม่โดยใช้ไก่นำเสียงทายเป็นต้น ในที่นี้จะวิเคราะห์ความหมายและหน้าที่ของไก่ของชาวอำเภอ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ ไก่ป่า ไก่ตอ และไก่บ้าน

1. ไก่ป่า หรือ ไก่เถื่อน ชาวอำเภอ เรียกว่า *ยานี* แปลว่า ไก่อยู่ป่า ไก่ป่าตัวผู้เรียกว่า *ยานีเย่ฟู้* ตัวเมียเรียกว่า *ยานียามา* ชาวอำเภอเชื่อว่าเป็นไก่ป่าเป็นไก่ของเทพหรือผีเพราะอยู่นอกเขตหมู่บ้าน

ลักษณะของไก่ป่า ตัวเล็กกว่าไก่บ้าน บินขึ้นและลงได้ ตัวผู้มีขนสีแดงที่หาง มีสีขาว มีเส้นขนละเอียด ตัวเมียมีขนสีดำ (ไทลื้อบอกว่าสีหมาน ลาหู่ว่าสีน้ำตาล) มีหูเล็กๆ ขาเล็กๆ มีเกล็ดที่ขา หงอนไก่ป่ามีสีแดงจัด ยึดได้หลุดได้ หงอนไก่ป่าจะโป่งขึ้นเมื่อเริ่มขัน ประมาณเดือนตุลาคมไก่ป่าจะเริ่มขันพร้อมกันหงอนจะเริ่มตั้งในระหว่างเดือนเจ็ดถึงเดือน 9 จะขันมากเป็นพิเศษทั้งกลางวันและกลางคืน โดยเฉพาะในคืนพระจันทร์เพ็ญ ฤดูผสมพันธุ์ของไก่ป่าอยู่ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม และจะออกไข่ในช่วงเมษายน โดยจะออกลูกครั้งละ 2-3 ตัว ใช้เวลาฟักประมาณ 18 วัน

ทัศนคติที่มีต่อไก่ป่า ของคนกลุ่มต่างๆ

- | | |
|--------------|--|
| <i>อำเภอ</i> | - เสียงเพราะ บินเร็วมากจับไม่ทัน |
| | - เนื้อแน่น หวานกว่าไก่บ้าน |
| | - ไก่ของผี ไม่ใช่ในพิธีกรรม ใช้กินเท่านั้น |

- จับมาเลี้ยงเมื่อโตก็จะบินกลับไป
 - ลาหู่ณะ (มุเซอตา) - เสียงสั้น แข็งแรงแต่ถ้าถูกขี้ไก่บ้าน
 - จะตายเพราะปกติอยู่ตามต้นไม้
 - เนื้ออร่อย
- เคยเห็นไก่ป่าตัวผู้บินมาผสมพันธุ์กับไก่บ้าน ลูกที่ได้จะเป็นไก่ตามแม่ เพราะแม่เป็นคนสอนบิน ถ้าเป็นไก่บ้านจะบินลงได้อย่างเดียว บินขึ้นไม่ได้

ไถลื้อ

- เสียงเพราะ ฉลาดกว่าไก่บ้าน แข็งแรง
- เนื้อแน่นเพราะกินผลไม้
- มีศักดิ์ศรี ไม่ยอมให้ถูกจับขัง เคยเห็นคนจับไก่ป่ามาเลี้ยง ลูกไก่ที่ผสมจะเป็นไก่ป่าตามพ่อ พอโตขึ้นก็จะบินกลับไป

ลักษณะเด่นของไก่ป่าอยู่ที่เสียง สีและความปราดเปรียว โดยเฉพาะเนื้อที่มีรสชาติอร่อยจึงถูกไล่ล่าจากมนุษย์ มีความพยายามที่จะจับไก่ป่ามาเลี้ยงแต่ไก่ป่าก็มีสัญชาตญาณที่จะบินหนีออกจากกรงอยู่เสมอ ในปัจจุบันไก่ป่าในประเทศไทยเป็นสัตว์สงวน รัฐบาลณรงค์ให้ชาวบ้านส่งมอบปิ่นคืนให้แก่รัฐ ชาวอำเภอลำปางจึงจำเป็นต้องเลิกจับไก่ป่าตามนโยบายของรัฐบาล

ในบทสวดของหมอมณีมีตำนานปรัมปราเล่าว่า ตอนที่เกิดโลกใหม่ๆ หม่อมย้อย ซึ่งเป็นบรรพบุรุษมีลูก 7-8 คน แต่ละคนให้ไปสร้างสิ่งต่างๆ อี้อะยะ ผู้ลูกรับปากว่าจะไปสร้างปีกให้ หลังจากสร้างปีกก็ให้พญานกไปครองเมืองสวรรค์ ต่อจากนั้นก็สร้างไก่ขึ้นมาเป็นไก่ตัวผู้สีแดง เรียกว่าพ็ล่อ มอบให้อำมาตย์เลี้ยงไว้ (เมื่อถามว่าทำไมไม่ให้ไก่ป่า ผู้เล่าจะแสดงเหตุผลว่าทำไมไม่ให้ไก่ป่าเพราะเป็นไก่ของผีกำเนิดให้อยู่แต่ในป่า แต่ไก่บ้านสร้างขึ้นมาให้อยู่กับคน น่าสังเกตว่าชาวอำเภอลำปางจะแบ่งชัดเจนระหว่างโลกของมนุษย์และโลกของผี ดังจะพบความคิดเดียวกันนี้ในพิธีเช่น สรวงบรรพบุรุษ เวลาที่ยกปะเลาะปะทุ (โตกเครื่องเช่น) เชิญผีบรรพบุรุษให้มากินเครื่องเช่นที่ เมื่อถวายแล้วต้องหันหลังกลับทันทีเพราะมีความเชื่อว่าเป็นกับคนตายจะกินข้าวร่วมขันโตกเดียวกันไม่ได้)

ในตำนานตอนที่ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์หายไปต้องส่งสัตว์ไปตามหาได้ให้ไก่ป่าไปตามก่อน ไก่ป่าขึ้นดวงอาทิตย์ก็ไม่ขึ้น ต้องมาขอพ็ล่อของอำมา

พ็ล่อกระพือปีกครั้งหนึ่งได้นบินไปถึงสวรรค์ 7 ชั้น เอาตีนเขี่ยครั้งหนึ่งสะเทือนไปถึงโลกบาดาล พ็ล่อหันหน้าไปยังทิศตะวันออกแล้วขัน เมื่อพ็ล่อเริ่มขันเป็นเสียงแรก ไก่บ้านตัวอื่น ๆ ก็ขันรับไปทั่วโลก ดวงอาทิตย์ก็ค่อยๆ โผล่ขึ้น โลกก็มีแสงสว่าง ชีวิตก็เป็นปกติ จากตำนานนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างไก่ป่ากับไก่บ้าน พ็ล่อน่าจะเป็นร่องรอยต้นตระกูลของไก่บ้านที่มาจากไก่ป่า เพราะมีสีแดงเหมือนสีของไก่ป่า

2. ไก่ต่อ ไก่ตั้ง ไก่ต่อ หรือภาษาชาวเหนือว่า ไก่ตั้ง ในภาษาอ่าข่าเรียกว่า ยานีตามะ หมายถึง ไก่บ้านที่คนใช้เป็นตัวล่อไก่ป่าให้หลงคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน เมื่อบินมาหากันก็จะถูกคนจับได้โดยง่าย ไก่ตั้งตัวขนาดเท่าไก่ป่าแต่มีหงอนไม่ใหญ่เท่าไก่ป่า

ลักษณะเด่นของไก่ตั้ง คือ เสียงขันดังเหมือนไก่ป่า มีโคนปีกโคนหางแผ่กว้าง หางโค้งสวย จะงอยปากด้านบนบิบบเข้ามาเล็กน้อย หน้าอกอวบกว้าง ไก่ลักษณะดังกล่าวชาวอ่าข่าถือว่าเป็นลักษณะดีเลี้ยงไว้ก็เป็นโชคของผู้เลี้ยง

ไก่ตั้งที่ดี มีวิธีคัดโดยถอนขนอ่อนที่ปีกแล้วเสียบเข้าที่ต่อมน้ำตาไก่ข้างลูกตาจะมีรูต่อไปที่คอไก่ เมื่อดึงออกจากคอมาดูแล้วพบว่ามีเลือดติดมาด้วย ทำนายว่าจะล่าได้สัตว์ใหญ่ ไม่จำกัดเฉพาะไก่ป่า ชาวอ่าข่านิยมเลี้ยงจนแก่ตายไปเอง เมื่อตายแล้วจะไม่เอามากิน ไม่ฝังซากไก่แต่จะจัดพิธีส่งวิญญาณให้แบบเดียวกับ “ไก่เจ้าเล่า” “ไก่แม่เล่า” ซึ่งเป็นแม่ไก่บ้านที่มีลูกตก สามารถออกลูกได้จนถึงอายุ 9-10 ปี จนไม่สามารถออกลูกได้แล้ว

พิธีส่งวิญญาณไก่ นำเศษเงิน ข้าวเปลือก ขี้เถ้าและซากไก่ตั้งวางไว้บนง่ามของต้นไม้ใหญ่นอกหมู่บ้าน แล้วอธิษฐานขอให้กลับมาเกิดใหม่และได้เป็นผู้เลี้ยงไก่ตัวนี้อีก

จะเห็นได้ว่า ไก่ต่อหรือไก่ตั้งเป็นไก่บ้านที่มีคุณสมบัติคล้ายไก่ป่า คือ มีสภาพก้ำกึ่งระหว่างโลกของมนุษย์กับโลกของวิญญาณ เมื่อเป็นไก่บ้าน ก็เป็นไก่บ้านที่มีสถานะสูงกว่าปกติ และยังมีลักษณะคล้ายกับไก่ของโลกริเวณนั้น ดังนั้น จึงต้องปฏิบัติต่อไก่ชนิดนี้เป็นพิเศษดังจะพบได้จากพิธีส่งวิญญาณเมื่อตายซึ่งต้องแยกออกไปทำนอกหมู่บ้าน ลักษณะนี้ย้ำให้เห็นความคิดของชาวอ่าข่าในเรื่องวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพื้นที่ (sense of place) พื้นที่ในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ของคน ส่วนพื้นที่นอกประตูหมู่บ้าน คือ พื้นที่ของวิญญาณ

3. ไก่บ้าน ไก่บ้าน หรือ ไก่เลี้ยง ภาษาอ่าซ่า เรียกว่า ยาจิ มีความหมายและผูกพันกับชีวิตของชาวอ่าซ่ามากกว่าการเป็นแค่สัตว์เลี้ยง เห็นได้จากมีการใช้ไก่ (รวมถึงไข่ไก่ด้วย) ประกอบพิธีกรรมแทบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเสี่ยงทายต่าง ๆ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีสิบสองเดือน

บทบาทของไก่บ้านในประเพณีและพิธีกรรม

ชาวอ่าซ่าใช้ไก่บ้านใน พิธีกรรมการเสี่ยงทายในโอกาสดังนี้

ก. เมื่อจะสร้างชุมชนใหม่ชาวอ่าซ่าจะสร้างชุมชนใหม่เมื่อแกนนำชุมชนเกิดความขัดแย้งมีปัญหาเรื่องโรคระบาด แห้งทำกินไม่สมบูรณ์ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ กล่าวโดยรวมคือ เมื่อชุมชนไม่สามารถดำรงความมั่นคงอยู่ต่อไปได้ด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตามเจ้ามา หรือผู้นำทางวัฒนธรรมจะเป็นผู้กำหนดสถานที่สร้างชุมชนใหม่โดยการทำพิธีโยนไข่ การโยนให้เอาไข่มาทำที่มีขอชาแล้วชูให้สูงแต่ห้ามเกินระดับหูแล้วโยนลงกันหลุมที่เตรียมไว้ ถ้าไข่ไม่แตกก็ต้องโยนอีกแต่ไม่เกิน 3 ครั้ง เพราะหาก 3 ครั้งแล้วยังไม่แตกแสดงว่าเจ้าที่ไม่อนุญาต ต้องหาที่ไกลเคียดทำพิธีใหม่แต่ไม่ใช่ในวันเดียวกัน

ข. เมื่อจะสร้างบ้านใหม่จะมีการโยนไข่ไปข้างหลังโดยสูงไม่เกินโบหูและห้ามถูกโบหู โดยโยนไข่เสี่ยงทาย 3 ครั้ง ถ้าไข่ไม่แตกจะเปลี่ยนที่ใหม่ แสดงว่าเจ้าที่ไม่อนุญาต นอกจากนี้ต้องดูลักษณะการแตกของไข่ด้วย คือไข่ต้องแตกกระจายออกเป็นอย่างน้อย 3 สายใหญ่ ๆ แสดงเส้นทางจากหัวหมู่บ้านถึงท้ายหมู่บ้าน

ค. เมื่อจะเดินทาง เพื่อดูว่าเดินทางจะมีโชคหรือมีภัย โดยฆ่าไก่เพื่อดูขาตบและเนื้อหน้าอก (ผู้ให้ข้อมูลบางคน เช่น อ.วุฒิไกรซึ่งเป็นอ่าซ่าบอกว่าเดินทางดูขาและหัวไก่ ถ้าเจ็บป่วยดูหัวเพื่อดูว่ามีเส้นทางเดินใหม่ ถ้าจะออกล่าสัตว์จะเสี่ยงทายดูขา) นอกจากนี้ยังมีการเสี่ยงทายโดยเสียบไม้ที่รูขาไก่ทั้งสองข้าง ชาวอ่าซ่าถือว่าเป็นพวกของเราเอง ส่วนขาซ้ายถือว่าเป็นของคนอื่น ผู้ทำนายจะเอาไม้เสียบลงไปในรูขาทั้งสองข้างแล้วดูมุมมองขาของไม้ที่ปักเปรียบเทียบกับไม้ของเราท่ามุมสูงกว่าถือว่าดี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการใช้กระดูกไก่ตัวผู้เสี่ยงทายการล่าสัตว์ป่า กระดูกไก่ตัวเมียเสี่ยงทายการเพาะปลูก และวิธีเสี่ยงทายด้วยอวัยวะส่วนอื่น ๆ อีกด้วย

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ พิธีกรรมที่ทำในช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่งตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวอ่าซ่าแบ่งพิธีกรรมออกเป็น *พิธีกรรมภาคคนเป็น*

(และยอง) และ *พิธีกรรมภาคคนตาย* (ชี้ยอง) ส่วนพิธีกรรมสิบสองเดือน คือพิธีกรรมที่ทำขึ้นในแต่ละเดือนของทุก ๆ ปีเป็นประจำจนกลายเป็นประเพณี ซึ่งพิธีกรรมที่มีไก่เข้าไปเกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องเนื่องการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ตัวอย่างข้อมูลพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่

ก. *พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด* มีความเชื่อเกี่ยวกับคำว่า

- ห้ามคนท้องและแม่ลูกอ่อนกินไก่ขาว เพราะกินแล้วจะมองไม่เห็นและทำให้กระดูกไม่แข็งแรง
- ห้ามแม่ที่คลอดลูกมาไม่ครบเดือนกินไก่ตัวใหญ่เกิน 1 กก.

เมื่อเด็กแรกเกิด แม่จะเอาไข่ต้มมาแตะที่ปากเด็กเพื่อฝึกให้เด็กดูดนม ไข่ลูกนี้ เรียกว่า *ซีผ่อแปยอู* “ยาอู” แปลว่า ไข่ “ซีผ่อ” แปลว่า เต้านม “แป้” แปลว่า รั่ว ถือเป็นไข่ลูกแรกของเด็ก ในวันที่ลูกเกิดวันแรกพ่อของเด็กจะต้องฆ่าไก่ตัวผู้ 1 ตัว เรียกว่า ยาแสะ (ห้ามใช้ไก่ขาว) วิธีฆ่ายาแสะ ต้องใช้มีดปาดคออย่างเตียวและต้องระวังให้ตัดังหะที่ตี ถ้าปาดคอยาวเกินไปเชือกกันว่าโตขึ้นเด็กจะคอยาว ไก่ตัวนี้จะปรุงเป็นอาหารให้หมอต้าแยะและญาติพี่น้องที่มาช่วยดูแลวันที่สอง พ่อต้องฆ่าไก่ตัวเมีย เรียกไก่ตัวนี้ว่ายาซ้อแสะ “ซ้อ” แปลว่า บริสุทธิเชิญญาติมาร่วมกินเลี้ยงเป็นการประกาศให้ชาวบ้านรับรู้ว่ามีเด็กเกิดใหม่ในครอบครัว

ข. *พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย* เป็นพิธีกรรมที่ใช้ไก่มากที่สุด ถ้าเป็นพิธีใหญ่ใช้ถึง 20 ตัว และต้องใช้ไก่ขาว 1 ตัวในวันทำพิธีฝังศพ

- เมื่อผู้สูงอายุเสียชีวิต จะนำไข่หนึ่งฟอง ยาสูบ หรือชาห่อรวมกันในใบไม้ เรียกว่าปาเตะ นำไปให้ครอบครัวผู้ตาย

นอกจากนี้ยังมี *ประเพณีปีใหม่ชนไข่* ซึ่งอาจเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต (เป็นการฉลองวันเกิด) หรือในขณะเดียวกันก็อาจเป็นพิธีสิบสองเดือนก็ได้ เพราะจะทำในช่วงกลางเดือนเมษายนของทุกปี จากข้อมูลที่สามารถได้ในปัจจุบันยังไม่สามารถแยกแยะพิธีกรรมทั้งสองประเภทนี้จากกันได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในส่วนของ พิธีกรรมสิบสองเดือน นั้น มีข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยของ ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมอ่าซ่าในรอบ 12 เดือน สมาคม เพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอ่าซ่า เชียงราย, 2543 ก่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงใคร่สรุปพิธีกรรมในสิบสองเดือนที่มีการใช้ไก่ประกอบพิธี ว่ามีการใช้ไก่และไข่ในพิธีกรรม 21 พิธี จาก พิธี 12 เดือน ดังตารางเบื้องล่างนี้

ตารางแสดงพิธีกรรมและประเพณี 12 เดือนที่ใช้ไก่ประกอบพิธี

พิธีกรรม	ช่วงเวลา	ระดับพิธีกรรม		วัตถุประสงค์
		ครอบครัว	ชุมชน	
1. ประเพณีปีใหม่ลูกช่าง (ฆ่าไก่ตัวเมีย 1 ตัว ในพิธีเซ่นไหว้ในวันแรก)	ปลาย ธ.ค. 4 วัน	○	○	1. เพื่อฉลองการสิ้นสุดฤดูเก็บเกี่ยวสู่ฤดูการพักผ่อน 2. เพื่อเฉลิมฉลองการเปลี่ยนแปลงของวัยที่เพิ่มขึ้นและทบทวนเรื่องราวต่างๆ ที่ผ่านมาในรอบ 1 ปี ของหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นการย้ายเข้าย้ายออกของสมาชิกในหมู่บ้าน การผิตจารีตประเพณีการแยกครอบครัว ฯลฯ ทั้งยังเป็นการไล่เกลี้ยหากมีการบาดหมาง หรือ กู้นี้ยืมสินกันอีกด้วยในการนี้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะต้องสะสางหนี้สินกันให้หมดถึงไม่หมดก็ควรคืนให้เจ้าหนี้บ้างเป็นบางส่วน 3. เยี่ยมเยียนผู้อาวุโสเพื่อขอพรและขอขมาทุกครอบครัวพยายามเชิญแขกเข้าบ้านตัวเองให้มาก ๆ 4. ให้โอกาสหนุ่มสาวพบปะพูดคุยกันในช่วงปีใหม่ 5. เริ่มต้นเปิดฉากข้าวที่เก็บเกี่ยวไว้มากิน
2. พิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว	ปลาย ก.พ.- ปลาย มี.ค.	○	X	1. สืบสานพิธีกรรมเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวดั้งเดิมของบรรพบุรุษ (ข้าวไร่) 2. เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวครั้งสุดท้ายจากไร่เข้ายุ้งฉาง(การประกอบพิธีในช่วงนี้ทำให้อาขามีอาหารโดยเฉพาะโปรตีนกิน เพราะช่วงนี้เป็นช่วงหน้าแล้งซึ่งเป็นจังหวะที่ความอุดมสมบูรณ์ของอาหารลดลง)
3. ประเพณีปีใหม่ชนไข่(ฆ่าไก่ตัวเมีย 1 ตัวเซ่นไหว้ในวัน)	กลางเม.ย.5 วัน	○	○	1.. เพื่อต้อนรับฤดูกาลใหม่และสิ่งมีชีวิตที่กำเนิดขึ้นใหม่คือเปลี่ยนจากช่วงฤดูร้อนไปสู่ฤดูฝน ถือว่าเริ่มปีใหม่เริ่มปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ 2.ต้อนรับวิญญาณของบรรพบุรุษ

พิธีกรรม	ช่วงเวลา	ระดับพิธีกรรม		วัตถุประสงค์
		ครอบครัว	ชุมชน	
วันที่ 2 และต้มไข่และข้าวเหนียวให้เด็กวันที่ 5)				3. เป็นวันเด็กของอำเภามีการขอมสี่เป็เลือกไข่ที่ต้มสุกแล้วแจกเด็กถือว่าเป็นการเริ่มต้นการเรียนรู้
4. พิธีปลูกประตูหมู่บ้าน(ผู้นำทางวัฒนธรรมฆ่าไก่หลังทำพิธีเสร็จที่บ้านแล้วนำมาเลี้ยงฉลอง)	เม.ย. - พ.ค.	X	○	1. เพื่อแบ่งเขตระหว่างโลกผีกับโลกมนุษย์ 2. แสดงอายุของชุมชนเนื่องจากชาวอำเภอยังปลูกสร้างประตูเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละ 2 คู่ทางทิศเหนือและทิศใต้
5. พิธีบูชาศาลเจ้าที่ "มีซ่อง" (ไก่ 1 คู่ ผู้เมียเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องเซ่นไหว้)	เม.ย. ต่อจากพิธีปลูกประตูหมู่บ้าน 1 วัน	X	○	1. เพื่ออ้อนวอนขอเจ้าที่และผู้หน้าที่ล่วงลับไปแล้วคุ้มครองหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข 2. เพื่อให้ได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์
6. ประเพณีปลูกข้าว(วันแรกใช้ไก่ตัวเมีย 1 ตัว วันที่ 2 ใช้ไก่ 1 คู่ผู้-เมียในการเสวย)	กลาง พ.ค. 2 วัน	○	○	1. บอกกล่าวว่ถึงฤดูปลูกข้าวแล้วให้รีบจัดเตรียมพันธุ์ข้าว 2. ขอขมาต่อพระแม่คงคาหรือพญานาคผู้ให้น้ำในการเกษตรชาวอำเภื่อว่าพญานาคเป็นพ่อของเจ้าแม่โพสพจึงต้องฆ่าไก่แล้วขอขมาที่บ่อน้ำบริสุทธิ์ 3. เสี่ยงทายผลผลิตโดยดูจากไก่เสี่ยงทาย
7. พิธีบำรุงข้าวไร่และบูชาเจ้าที่ไร่	ก.ค.	○	X	สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปลูกข้าวไร่และขอขมาสัตว์ที่อยู่ในไรนาที่ถูกฆ่าไปโดยไม่ตั้งใจ เช่น หนู นก งู
8. ประเพณีไล่ซิงซ่า(วันแรกใช้ไก่ตัวเมีย 1 ตัว)	ปลายส.ค.- ต้น ก.ย. 4 วัน	○	○	1. เฉลิมฉลองผลิตผลการเกษตร 2. ส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงเพราะเป็นพิธีของผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ขอให้ผู้ชายสร้างซิงซ่าใหญ่และเนื่องจากเป็นช่วงฝนตกมากจึงเป็นเวลาหยุดพักการทำงานชั่วคราว

พิธีกรรม	ช่วงเวลา	ระดับพิธีกรรม		วัตถุประสงค์
		ครอบครัว	ชุมชน	
9.เซตชุดตีตุงนำทางวัฒนธรรม “แจ่วมา” (ใช้ไก่ตัวเมีย 1 ตัว)	ก.ย. 2 วัน	○	○	ไหว้ผู้เคยเป็นอดีต “แจ่วมา” และเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ
10.ประเพณีถอนขนไก่ (ใช้ไก่ตัวผู้ 1 ตัว)	ส.ค. - ก.ย. 1 วัน	○		1. เพื่อรำลึกถึงวิญญาณบรรพบุรุษ 2. เพื่อรวมญาติและสำรวจจำนวนสมาชิกในสายตระกูล ถือเป็นวันครอบครัวอำเภอสายตระกูล ถือเป็นวันครอบครัวอำเภอสายตระกูล ทุกคนต้องกลับบ้านพร้อมหน้า ยกเว้นผู้หญิงที่แต่งงานไปกับตระกูลอื่นแล้ว
11.ประเพณีไล่ผีออกจากชุมชน (ใช้ไก่ตัวเมีย 1 ตัว)	ต.ค 2 วัน	○	○	1. เพื่อบอกกล่าวการเปลี่ยนฤดูกาลจากฤดูฝนเข้าสู่ฤดูหนาว 2. เพื่อ ขับไล่สิ่งชั่วร้ายเช่นผีเปรตออกจากหมู่บ้าน 3. “แจ่วมา” จะเลี้ยงอาหารขอบคุณชุมชนเพื่อรำลึก ถึงเกียรติที่ได้รับแต่งตั้ง
12.ประเพณีเลือกฤกษ์วันดีของชุมชนเพื่อประกอบพิธีกินข้าวใหม่ (ใช้ไก่ผู้ 1 ตัว)	ต.ค. - ธ.ค.	○	○	เพื่อกำหนดวันฤกษ์ดีในการเก็บเกี่ยวข้าวของชุมชนและสืบสานพันธู์ข้าวที่เชื่อว่าเป็นพันธู์ที่บรรพบุรุษได้ใช้ในการเพาะปลูก

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้ไก่ในพิธีกรรมของอำเภอสายตระกูล

- แต่ละพิธีกรรมมักมีการกำหนดเพศของไก่ที่จะใช้ไว้อย่างชัดเจนบางพิธีกรรมกำหนดถึงขนาดรายละเอียดของสีขนว่าต้องเป็นสีแดง หรือ ดำเท่านั้น แต่สิ่งที่พบร่วมกันคือต้องไม่ใช่ไก่สีขาวยกเว้นในพิธีศพในวันฝังเท่านั้นที่ใช้ไก่ขาว ส่วนมากระบุด้วยว่าต้องมีอายุครบ ไม่พิการ และเป็นไก่บริสุทธิ์ การเลือกไก่ต้องเลือกก่อนวันทำพิธี 1 วัน
- ก่อนฆ่าไก่จะต้องชำระล้างไก่ให้บริสุทธิ์ด้วยน้ำบริสุทธิ์ เช่น น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือ น้ำที่ยังไม่ได้ดื่ม วิธีชำระล้างมักทำโดยรดน้ำที่ขา-ลำตัว-คอจุดละ 3 ครั้ง บางคนว่ารดที่ขา ปีกและหัว งานมงคลให้รดจากขาขึ้นไป งานอวมงคลให้รดจากหัวลงมา

- การฆ่าไก่เพื่อประกอบพิธีทำโดยใช้ไม้ทาบหัว 3 ครั้ง ตี 3 ครั้งจุดละ 3 ครั้งคือที่หัว โคนปีก ขา จนครบ 9 ครั้ง บางครั้งมีการบีบคอซ้ำให้ตายสนิท กล่าวคือมักไม่ต้องการให้ไก่มีเลือดออก ยกเว้นในกรณีที่ต้องการใช้เลือดไก่มาประกอบพิธีเช่น ทากรงไก่ จึงจะตีหัวให้เลือดออก มีข้อยกเว้นถ้าเป็นการเสี่ยงทายจะต้องปาดคอไก่ ท้ามทาบหัวเพราะจะทำให้ช้ำดูลักษณะหัวไม่ได้
- ไก่ที่ฆ่าแล้วจะนำไปเผาเพื่อถนอมขน ท้ามลวกด้วยน้ำร้อนเพราะถือเป็นการรดน้ำร้อนให้แก่เทพเจ้าของตน และเสมือนเป็นกะทะนรก ต้องระวังห้ามเผาเล็บและปากใหม่
- การฆ่าและไก่ทำโดยจัดซี่โครงออกจากส่วนอก แต่ต้องให้เครื่องในติดทางซี่โครง หากติดทางส่วนอกต้องฆ่าไก่ตัวใหม่เพราะถือว่าผิดธรรมชาติ
- การปรุงอาหารทำโดยนำไปต้มกับขิง เกลือ และข้าวสารเหนียว ท้ามใส่เครื่องปรุงอื่น เพราะถือว่าไม่บริสุทธิ์ ทำให้รสชาติหลากหลาย และเทพเจ้าไม่ชอบ นอกจากนี้เวลา สับไก่ต้องระวังอย่าให้เนื้อไก่อตกพื้นเพราะจะทำให้ไม่สะอาดใช้เช่นหัวไม้ได้
- อาหารที่ปรุงจากไก่ในพิธีกรรมใช้เพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษ หรือ เทพเจ้า ส่วนมากจะใช้ประกอบขันโตกเครื่องเช่นในครอบครัว อวัยวะหลักที่ใช้ได้แก่ น่อง ตับ ออกจำนวน 3 ชิ้น ส่วนตระกูลที่เซ่นด้วยเนื้อไก่ 5 ชิ้นก็อาจเพิ่ม ปีก หรือ เนื้อส่วนอื่นอีก การฆ่าไก่เพื่อเซ่นไหว้มักทำในขั้นตอนแรกของพิธีกรรม หากพิธีกรรมนั้นประกอบหลายวัน ก็มักฆ่าไก่และทำพิธีเซ่นไหว้ในวันแรก

ไก่อันมีความสัมพันธ์กับบรรพบุรุษของอำเภอสายตระกูล ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดได้แก่ พิธี “ยา จิ จิ ๆ อาเผ่ว” หรือหมายถึง พิธีถอนขนไก่ ในเดือนตุลาคม ซึ่งนอกจากจะเป็นวันครอบครัวของอำเภอสายตระกูลแล้ว ยังเป็นวันเซ่นไหว้วิญญาณปู่ ย่า ตา ยาย พิธีเริ่มด้วยการล้างไก่ให้บริสุทธิ์โดยน้ำบริสุทธิ์ที่ใส่ถ้วยตั้งไว้หน้าตู้เก็บเครื่อง เช่น ไหว้รดที่ขา-ลำตัว-คอจุดละ 3 ครั้ง จับไก่ถอนขนที่ฝากันหญิงชาย 3 ครั้ง แล้วไปที่ประตูเข้าฝั่งชายก่อนถอนขนไก่ทั้ง 3 ครั้ง จากนั้นเดินไปที่ประตูฝั่งซ้าย ผู้หญิงแล้วถอนขนอีก 3 ครั้ง ทำเช่นนี้ให้ครบจุดละ 3 รอบเพื่อบูชาบรรพบุรุษแล้วตีหัวไก่ให้ตาย ตัดขาซ้าย 1 ข้างตัดปีกขวา 1 ข้าง (บางตระกูลตัดหมดทุกส่วน) โดยเชื่อว่าขาจะเป็นไม้เท้าของบรรพบุรุษผู้กำลังจะลงมาเยี่ยม และปีกจะเป็นพัดเพื่อช่วยพัดให้คลายเหนื่อยขณะที่ลงมาจากสวรรค์ ก่อนนำไปเผาทำความสะอาดฆ่าและเพื่อนำไปปรุงอาหารเป็นเครื่องเซ่นไหว้ต่อไป

ผู้วิจัยพบว่านอกจากความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบ้านกับ บรรพบุรุษแล้ว ชาวอำเภอยังใช้ตำนานในการอธิบายความสัมพันธ์นี้ ดังในตำนานกำเนิดโลกที่เล่าว่าเทพเจ้าผู้สร้างได้สร้างคนขึ้นมาเหมือนกับสร้างไก่ เทพเจ้าสั่งให้คนใช้ไก่ทำพิธีกรรม และสั่งให้ไก่ขันในตอนเช้าเพื่อปลุกคนให้ตื่น สั่งให้ไก่ตื่นนอนก่อนคนและเข้านอนก่อนคน สั่งให้คนและสัตว์อื่น ๆ ปฏิบัติตามสืบทอดแบบไก่ ฯลฯ (ดูภาคผนวก)

บทสรุป

ไก่ ในโลกทัศน์ของชาวอำเภอนี้สามารถได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ไก่ป่า : ไก่ของโลกวิญญาน ไม่ค่อยเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินชีวิตของชาวอำเภอนอกจากนำมาบริโภค แต่ถึงกระนั้นก็ยังแสดงให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์กับไก่บ้าน โดยเฉพาะเมื่อดูจากตำนานเรื่องไก่ พิฆิต ซึ่งชานเรียกดวงอาทิตย์ พิฆิตเป็นไก่บ้านแต่มีสีแดงซึ่งเป็นสีของไก่ป่า
2. ไก่ต่อ หรือ ไก่ตั้ง : ไก่ที่อยู่ระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาน ไก่ต่อเป็นไก่บ้านแต่มีรูปร่าง สีขน และเสียงขันคล้ายคลึงกับไก่ป่า จึงถูกมองว่าเป็นไก่ที่อยู่ระหว่างไก่บ้าน (=โลกมนุษย์) กับ ไก่ป่า (=โลกวิญญาน) มีฐานะพิเศษกว่าไก่บ้านทั่วไป
3. ไก่บ้าน : ไก่ของโลกมนุษย์ เป็นไก่ที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับบรรพบุรุษ เห็นได้จากมีการใช้ไก่ในพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษหลายพิธีด้วยกัน

จากการศึกษาโลกทัศน์ของชาวอำเภอนี้เกี่ยวกับไก่ แสดงให้เห็นจินตนาการและการสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพื้นที่ (imagination and place /territory) วัฒนธรรมชาติของอำเภอนี้เป็นโลกของการอยู่ร่วมกันของเทพ ผี คน และสัตว์ ต่างอยู่ร่วมกันแต่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังพบว่ายังมีทัศนะต่อต้าน “ เรื่องของการผิดปกติหรือผิดไปจากธรรมชาติที่ควรเป็น “ อยู่มากในวัฒนธรรมของชาวอำเภอบางที่จุดนี้อาจเกี่ยวข้องกับชื่อชนเผ่า “อำเภอนี้” ที่แปลว่า “การอยู่ในระหว่างของสองสิ่ง ความเป็นกลาง” ก็ได้

อนึ่ง แม้ว่างานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่กลุ่มอำเภอนี้ 2 หมู่บ้าน แต่ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลที่ได้โดยเฉพาะพิธีกรรมและตำนานปรัมปราของคนสองกลุ่มเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อย เช่น การเรียกชื่อบางอย่างอาจไม่ตรงกันเพราะออกเสียงคนละอย่างเนื่องจากมาจากคนละกลุ่ม

และเนื่องจากชาวอำเภอนี้ในประเทศไทยมิได้ตั้งหมู่บ้านอยู่โดดเดี่ยว มักตั้งบ้านอยู่ร่วมกับชาวมูเซอ ผู้วิจัยจึงได้เปรียบเทียบการใช้ไก่ในพิธีกรรมและทัศนะเกี่ยวกับไก่จากชนที่อยู่ใกล้เคียงด้วย

6. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ แม้ผู้วิจัยยังไม่ได้คำตอบโดยตรงในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหา “การกลายเป็นไก่บ้าน” แต่ได้พบว่า ตำนานปรัมปราเรื่องเกี่ยวกับไก่ ตลอดจนประเด็นเกี่ยวกับไก่ต่อซึ่งเชื่อมระหว่างไก่ป่ากับไก่บ้านน่าจะเป็นกุญแจสำคัญในการศึกษาประเด็นปัญหานี้ต่อไป

โดยเฉพาะตำนานปรัมปรา (myth) ของชนกลุ่มที่ไม่มีภาษาเขียนมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดมาจากบรรพชน ส่วนใหญ่จะต้องสวดในพิธีกรรมโดยเฉพาะในพิธีศพที่จะนำวิญญาณกลับคืนไปอยู่ร่วมกับโลกของบรรพชน ตำนานปรัมปราเป็นการอธิบายกำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์และสรรพสิ่งเป็นความจริงซึ่งซ่อนไว้ในภาษาอุปมา (metaphor) ตำนานปรัมปราหรือจักรวาลวิทยาตำนานปรัมปรา (mythology) ซึ่งเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติทุก ๆ สาขาในปัจจุบันจึงน่าจะเป็นชุดความรู้ที่ให้คำตอบได้การศึกษาในลำดับต่อไปจึงน่าที่จะศึกษาเปรียบเทียบตำนานปรัมปราที่เกี่ยวกับไก่และพิธีกรรมเช่นสรวงไก่ของชนหลายกลุ่มเพิ่มขึ้น

รายการอ้างอิง

- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. *พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมอำเภอรอบ 12 เดือน*. สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอำเภอ
เชียงราย, 2543.
- จิตร ภูมิศักดิ์. *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม
และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ*. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิโครงการตำราสังคม ศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519
- เบญจวรรณ วงศ์คำ,บรรณาธิการ. *อำเภอรอบ พิธีกรรมความเชื่อ ความจริง
และความงาม...กุศโลบายดำรงวิถีแห่งชนเผ่า*
ประสบการณ์วิจัยจาก พื้นที่เล่มที่ 8 . เชียงใหม่ สกว.2546
- ปนัดดา บุญธรรมชัย “การฟื้นฟูและการสร้างอัตลักษณ์ทาง
ชาติพันธุ์ของชาวอำเภอรอบในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน”
ใน *วาทกรรมอัตลักษณ์* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542
- สมิธ, เฮอเบิร์ท วาริงตัน *ห้าปีในสยาม เล่ม 1* (เสาวลักษณ์ กีชานนท์
ผู้แปล) กรมศิลปากร: 2544.
- บทสัมภาษณ์ผู้นำของชาวอำเภอรอบบ้านนาโต บ้านห้วยกระ อ.แม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงราย (สิงหาคม - กุมภาพันธ์ 2548)
- บทสัมภาษณ์อาจารย์วุฒิไกร มอผ้าและชาวอำเภอรอบบ้านห้วยซี้เหล็ก
อ.แม่สรวย จังหวัดเชียงราย(ตุลาคม-ธันวาคม 2548)

ภาคผนวก

ตำนานปรัมปรา(myth)

ชาวอำเภอรอบตำนานปรัมปราในพิธีกรรมต่างๆโดยเฉพาะในพิธีศพ ผู้เล่าคือ
ทูทมอ (หมอมผี)ผู้ทำพิธีกรรม ตำนานปรัมปราจึงสืบทอดจาก คนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่น
หนึ่งผ่านความทรงจำ ตำนานปรัมปราของชาวอำเภอรอบเริ่มตั้งต้นตั้งแต่เมื่อเริ่มสร้าง
เทวดาสร้างสรรพสิ่งบนพื้นพิภพมนุษย์ผู้แรกผสมปนเปกกับนิทานพื้นบ้านในยุคหลัง ๆ

เรื่องไก่เกิดก่อนไข่

ผู้เล่า นายอาทูล อาเคอ
นางเอ * บ้านนาโต

เมื่อเริ่มสร้างโลกมีพระเจ้าอยู่ 2 องค์ พระเจ้าผู้หญิง เรียกว่า หมี่แยะ
อยู่ในดิน คอยทำให้ต้นไม้งอก (น่าจะเป็นแม่ธรณี) และ มีหน้าที่ดูแลเรื่องของ
กินทั้งหมด ส่วนพระเจ้าผู้ชายชื่อว่า อี้มฮ้อง อยู่บนฟ้า ดูแลอาการเจ็บป่วย เรื่อง
การตายและวิถีชีวิตทั่วไป ทำให้ฝนตก ชาวอำเภอรอบเชื่อว่าฟ้าและดินคุยกันได้ ที่ขอบฟ้า
มีเตาไฟ เมื่อความเย็นกับความร้อนปะทะกันก็จะเกิดฝนตก

พระเจ้า (แสงสว่าง) ได้เป่าลมออกมา ทำให้เกิดไก่ ตัวผู้และตัวเมีย
เกาะอยู่บนต้นไม้ พระเจ้าได้สอนให้มันขันและผสมพันธุ์กัน โดยเอาน้ำผสมยาพัน
ใส่ไก่ตัวผู้เพื่อให้ไปผสมพันธุ์กับไก่ตัวเมียจะได้มีไข่ออกมา ต่อมาพระเจ้าสร้างคน
ออกมาเหมือนกับสร้างไก่แล้วเอายาให้ผู้ชายกับผู้หญิงดื่มคนละ ๑ แก้ว
โดยให้ฝ่ายหญิงดื่มก่อน จะได้มีลูก เมื่อถึงวันอาแป่วล้อ หรือวันไหว้บรรพบุรุษ ผู้หญิง
ไม่พอใจขอยาน้ำดื่มอีก ๑ แก้ว เป็น ๒ แก้ว ยานี้เป็นส่วนผสมของความมืด
กับความสว่าง ก้อนเลือดจึงเกิดขึ้น

หมี่แยะสั่งให้คนนำไก่มาทำพิธีกรรมและสั่งให้ไข่นอนในตอนเช้า

ในตอนแรกคนและสัตว์อื่น ๆยังไม่รู้วิธีสืบพันธุ์ พระเจ้าจึงสั่งให้เอาอย่างไก่
ตั้งแต่นั้นมาคนและสัตว์จึงสืบพันธุ์เป็น ขณะที่ดูไก่ผสมพันธุ์ สัตว์ทุกตัวหัวเราะไก่
ไก่จึงอาย ตั้งแต่นั้นมาเวลาที่ไก่นอน มันจึงเอาหน้าซุกไว้ในปีก นอกจากนี้พระเจ้ายังสั่ง
ไฟไก่ตื่นนอนก่อนคนและเข้านอนก่อนคน และให้มนุษย์ทำตามไก่

เรื่อง สองพี่น้อง หรือเรื่องตามหาดวงอาทิตย์

ผู้เล่า นายวุฒิไกร มอผ่า

มีพี่น้องอยู่สองคน คนพี่ ชื่อ ม้อท้อ คนน้องชื่อ ม้อน้อย คนพี่เป็นคนพูดจาไม่ดีแต่มีไม้เท้าวิเศษ เมื่อไปขอทานก็ปรากฏว่าได้เงินทองข้าวของมามากมาย คนน้องเป็นคนหน้าตาดีแต่ไม่มีคนให้ทาน วันหนึ่งพี่ไม่สบาย น้องจึงไปขอยืมไม้เท้าไปขอทาน พี่ไม่ให้เพราะเป็นไม้เท้าซึ่งเทพให้มา พอพี่หลับ น้องจึงแอบขโมยไม้เท้าไปขอทาน ได้ของมามากมายแต่ไม่กล้านำไปคืน จึงปักไม้เท้าไว้ที่ลชของ(ประตูหมู่บ้าน) เมื่อพี่ชายหายดีจะออกไปขอทาน เห็นว่าไม้เท้าหายไปถึงไปถามน้องชาย น้องชายไม่กล้าบอก ท้ายสุดพี่ชายไปเจอไม้เท้าที่ลชของ ปรากฏว่าไม้เท้ามีรากงอกออกมา ไม่นานก็โตขึ้นจนแผ่ใบไปยังดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ไม้เท้ามีชื่อว่าชิดา (คล้ายต้นไทร)

ต้นไม้ชิดาส่งแสงอาทิตย์แสงจันทร์จน บาทย์ (ช่างตีมีดเป็นหนึ่งผู้นำสำคัญของหมู่บ้านอำช้า) ก็ตีมีดไม่ได้ คนทำอะไรก็ไม่ได้เพราะมีดไปหมด ก่อนตัดคนจึงสำรวจดูว่าไม้ใหญ่แค่ไหน ให้แก่งไปวิ่งรอบต้นไม้ดูว่ากว้างแคไหน ก็ปรากฏว่าแก่งตายก่อนวิ่งครบรอบ ให้ชะนีไปปีนต้นไม้ดูว่าสูงแค่ไหน ชะนีก็แก่งตายคา กิ่ง อำช้ากับอะบือ (คนพื้นราบ) จึงต้องร่วมมือกัน ระหว่างที่อำช้าไปตัดต้นไม้ อะบือก็หาอาหารไปส่งให้คนตัด อำช้าต้องเดินเข้าไปในดอไม้ถึง ๗ วัน โคนจนเหลือ ตอนนิตเดียวก็ยังไม่ว่าง

ที่นี้ก็มีนกปูดันตัวหนึ่ง นกนี้ตัวเขียวปากแดง อำช้าเรียกนกนี้ว่าถ่องโจะโจะ มาบอกให้ตัดเอนไปทางซ้าย อยู่ตลอดเวลา คนรำคาญจึงเอาเศษไม้ไปโดนนกปูดัน นกนี้จึงมีหน้าผากและปากสีแดงมาจนทุกวันนี้ คนได้ตัดต้นไม้ตามทีนกบอกต้นไม้ก็ล้มในที่สุด

ต้นไม้ล้มทั้งหมด 66 ราก เมื่อต้นไม้ล้ม อำช้าบอกให้อะบือ วิ่งไปทางใต้ ปรากฏว่าอะบือตายไป 66,000 คน รอดไป 6 คน ส่วนคนอำช้า วิ่งไปทางเหนือ ปรากฏว่าตาย 6 คน รอดไปถึง 66,000 คน

เมื่อไม่มีต้นไม้ ตอนกลางวันดวงอาทิตย์ขึ้นก็ร้อนจนหินระเบิด ตอนกลางคืนดวงจันทร์ขึ้นต้นไม้ก็เหี่ยว จึงต้องหาคนไปยิงดวงอาทิตย์กับดวงจันทร์ ให้ตก คนอำช้าตัดต้นไม้ออกเป็น 3 ท่อน ท่อนแรกออกมาเป็นมนุษย์ 1 คน ท่อนที่ 2 ได้ธนู ท่อนที่ 3 ได้ลูกดอก จึงให้มนุษย์เอาไปยิงดวงอาทิตย์ 12 ดวง และดวงจันทร์ 12 ดวง ตกลงน้ำหมด ทุกอย่างกลายเป็นความมืด จึงต้องหาสัตว์ ป่าไปงมดวงอาทิตย์

และดวงจันทร์ ทาย่างไรก็ไม่พบจนมาเจอไก่ จึงให้ไก่ไปตามหาดวงอาทิตย์ ดังนั้น ไก่จึงเห็นดวงอาทิตย์ก่อนสัตว์อื่นและขันบอกให้รู้

ตำนานปรัมปราเรื่องนี้จะสวดเมื่อเป็นงานศพผู้ใหญ่จมน้ำ หรือเสียชีวิตเพราะตกน้ำ ในพิธีกรรมจะต้องมีไก่เพื่อให้ไก่ไปตามเอาคืนโดยอ้างว่าทำตามตำนานปรัมปราเรื่องนี้

เรื่อง ไก่ขันเรียกดวงอาทิตย์

ผู้เล่า นายวุฒิไกร มอผ่า

ครั้งหนึ่งไก่ป่าและไก่บ้านแข่งกันขันเรียกดวงอาทิตย์ ขันอย่างไรท้องฟ้าก็ไม่สว่าง จึงต้องมาหาไก่พืฉ่อ ซึ่งเป็นไก่ตัวแรกของชาวอำช้า เพราะพืฉ่อมีฤทธิ์หากกระพือปีกครั้งหนึ่งจะได้ยินไปถึงสวรรค์ 7 ชั้น เอาเท้าเหยียบพื้นดินจะสะเทือนไปถึงใต้บาดาล เพราะขาไก่ก่อนบน (ผะโอ้เสี้ยวผ่า) มีของตืออยู่ในนั้น 3 ชั้น ส่วนในลำคอไก่ก็มีของตืออยู่ 3 ชั้นเช่นกันจึงทำให้มีเสียงดี เมื่อพืฉ่อขันออกไป ปรากฏว่า ดวงอาทิตย์ขึ้น โลกสว่างไสวและผู้คนมีชีวิตปกติดังเดิม

ตำนานปรัมปราเรื่องนี้ทุกหม่อใช้สวดละดู (สวดสะเดาะเคราะห์) ชาวอำช้าเชื่อว่า ตอนที่ต้นไม้ยักษ์ปกคลุมโลกบังดวงอาทิตย์ทำให้ชาวอำช้าทำพิธีกรรมไม่ได้ ไก่เป็นผู้ที่ตามดวงอาทิตย์กลับมา ไก่จึงเป็นใหญ่กว่าสัตว์อื่น ไก่เห็นดวงอาทิตย์ก่อนสัตว์อื่น ไก่จะเริ่มขันตอนตีสามครั้งเพราะไก่ตื่นไวได้ยินเสียงดวงอาทิตย์เปิด อุซุ่อ (ประตูไม้ไผ่ของบ้าน)

เรื่อง อี้มเยะสร้างปีกไก่

ผู้เล่า นายวุฒิไกร มอผ่า

ม้อน้อย บรรพบุรุษของชาวอำช้ามีลูกอยู่ 8-9 คนให้ลูกแต่ละคนไปสร้างสรรพลิงต่างๆไว้ ลูกคนหนึ่งชื่อ อี้มเยะ รับว่าจะสร้างปีกให้ ใช้เวลา 4 ปี หลังจากสร้างเสร็จได้สร้างไก่บ้านคู่หนึ่ง เป็นไก่สีแดง ไก่ตัวผู้ชื่อ พืฉ่อเป็นไก่ที่สร้างให้อยู่กับคนไม่สร้างไก่ป่าเพราะไก่ป่าเป็นไก่ของผี อี้มเยะมอบปีกให้พืฉ่อๆ จึงกลายเป็นกอม่อ(นกวิเศษแบบพญาครุฑ) ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ ไม่อยู่ร่วมกับมนุษย์อีกต่อไป ชาวอำช้าเชื่อว่าไก่บ้านมีบรรพบุรุษมาจากไก่ป่า

เรื่อง ลูกเขยทรยศ

เล่ากันมาว่าว่า สมัยยังอยู่ที่เมืองยาแแต่ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของชาวอ่าซ่า (เชื่อว่าอยู่บริเวณสิบสองปันนา) ยังมีต้นไม้ยักษ์ ซีดา ที่ป้องกันไม่ให้ใครไปมาหาสู่ได้ มีผู้หญิงชาวอ่าซ่าอยู่คนหนึ่ง มีคู่รักเป็นคนชาติพันธุ์อื่น คนๆ นี้พยายามส่งจดหมายให้เธอ โดยใส่ข้อตันไม้ส่งมาตามลำน้ำ เมื่อได้แต่งงานกับผู้หญิงอ่าซ่า เขยหรืออะบือก็ส่งข่าวให้เพื่อนมาโจมตีเมืองของอ่าซ่า โดยทำพนันกัน 3 อย่าง ครั้งแรก แข่งกันยิงหน้าไม้ไปติดที่หน้าผา ปรากฏว่า เขยอะบือฉลาด เอาลูกดอกติดยางตานี้ยิงไปติดหน้าผาได้ ครั้งสุดท้าย พนันส่งไฟลอยน้ำเข้าเหมือง (คูน่าน้ำเข้านา) โดยไฟไม่ดับ อ่าซ่าใช้ไม้เกี่ยะเผาไฟ พอเอาลงน้ำไฟก็ดับ อะบือใช้ซี่ควายแห้งเผาไฟผูกติดกับไม้เกี่ยะ แล้วลอยน้ำ ไฟไม่ดับ อะบือจึงชนะ ได้ที่นาที่ราบไป ตั้งแต่นั้นมาคนอ่าซ่าจึงไม่มีที่นา ต้องขึ้นเขาไปทำไร่

สันนิษฐานว่าอะบือน่าจะเป็นไทลื้อ ไทใหญ่ หรือ กลุ่มละว้า ซึ่งเป็นคนพื้นราบที่เข้าไปยึดครองดินแดนของกลุ่มชนเดิม



จิตรกรรมฝาผนัง วัดหนองบัว
จังหวัดน่าน

ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

โดย พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทคัดย่อ

การทำนายด้วยกระดูกไก่ เป็นคติความเชื่อที่แพร่กระจายอยู่ในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขงตอนบนที่ประกอบด้วยบริเวณพื้นที่ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รัฐฉานประเทศเมียนมา และภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีชาติพันธุ์ต่าง ๆ รับผิดชอบความเชื่อในเรื่องการทำนายกระดูกไก่นี้อย่างต่อเนื่องและมีการบันทึกไว้เป็น ตำรา ซึ่งพบว่าที่บ้านห้วยน้ำขุ่น ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีการเก็บรักษาตำราและมีการทำนายด้วยกระดูกไก่อยู่ในชุมชน โดยตำรานี้เป็นของ กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ที่อพยพมาจากสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีจำนวนทั้ง 7 หน้า จารึกเป็นตัวอักษรธรรมล้านนา ที่มีความแตกต่าง จากอักษรธรรมล้านนาในประเทศไทยไม่มากนัก

ตัวตำราแบ่งเป็นสามส่วนคือส่วนนำ เรียกว่า ส่วนนามทัก สำหรับทำนาย ภารกิจทางผู้มาขอคำทำนายส่วนใหญ่จะทักเรื่องของหาย ส่วนที่สองคือ ส่วนทำนาย หลัก เป็นส่วนที่ทำนายกระดูกไก่นี้มี 160 คำทำนาย ส่วนที่สามหรือ ส่วนคาถา เป็นคาถา ที่สรุปใจความได้ว่า เป็นคาถาที่ทำให้สัตว์เชื่อง

คำทำนายด้วยกระดูกไก่นี้เนื้อหาส่วนใหญ่ในเรื่อง การเป็นไข้ ผิดผี ผิดกรรมต่าง ๆ และการค้า และในตำราบอกถึงผีต่าง ๆ ที่ส่งผลถึงการป่วยไข้ และการค้าจำนวน 34 ตน ส่วนใหญ่เป็นผีในเรือนและผีระดับเมือง และผีดกรณต่าง ๆ 20 แบบ

ในขั้นตอนการทำนายไม่ได้บอกไว้ในตำราแต่จากการสัมภาษณ์ได้ข้อมูล ว่าต้องใช้ไก่จากบ้านของผู้ที่ต้องการคำทำนายมาต้ม แล้วนำไปให้ผู้ที่ทำนายดูกระดูก ไก่ก่อนบนทั้งสองข้างโดยที่ส่วนใหญ่จะมีการทำนายด้วยกระดูกไก่ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น เนื่องจากแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เดินทางไกลเนื่องจากค้าขายหรือย้ายที่อยู่เป็น เวลานานหรือต้องการคำทำนายเมื่อเกิดความไม่สบายกายและใจ

การวิเคราะห์เรื่องของการทำนายด้วยกระดูกไก่ จากเนื้อหาการทำนาย ขั้นตอนการทำนาย และโอกาสในการทำนาย แสดงให้เห็นถึงได้ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างเจ้าของไก่บ้าน กับบ้าน ซึ่งหมายถึง "พื้นที่" บริเวณบ้านของตนเอง ผ่านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และผีดพื้นทีในบ้าน อีกกรณีหนึ่งที่เจ้าของไก่บ้านจะ มีความสัมพันธ์กับเมือง "พื้นที่" บริเวณเมือง ผ่านผีเมืองตนต่าง ๆ และสิ่งแหวดล้อม ของเมืองที่นำมาใช้สอยในบ้าน เช่นกัน

การทำนายด้วยกระดูกไก่อันยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตของเจ้าของไก่อันที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง “พื้นที่ของตนเอง” อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การแต่งงาน การเปลี่ยนที่อยู่เป็นเวลานาน และการเดินทางค้าขาย

1. บทนำ

การทำนายทายทักเป็นคติความเชื่อของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม โดยแตกต่างกันไปตามวิธีการขั้นตอนและค่านิยมของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้รวมถึงการแปรเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมการทำนายมีหลากหลายวิธี หนึ่งในวิธีการนั้นก็คือการทำนายด้วยกระดูกไก่อันที่ปรากฏแพร่หลายในเขตประเทศไทยทางภาคเหนือและพื้นที่เชื่อมต่อในเขตอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงตอนบนที่ประกอบด้วย มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และรัฐฉานประเทศเมียนมา

ในความเชื่อของการทำนายด้วยกระดูกไก่อัน จากหลักฐานพงศาวดารเมืองเชียงตุงซึ่งได้บันทึกในปีพ.ศ.2386ไว้ เรื่องการดูชะตาเมือง ฤกษ์เมือง ลักษณะเมือง เมื่อราว พุทธศตวรรษที่19 มีดังนี้(ทวี สว่างปัญญากร,2533:33)

“ถึงศักราช 704 เจ้าใส่น่านกินเมืองแทน ได้ลิบแปดปีตาย
ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเมืองเชียงตุงก็ร้างเป็นเวลานานนักเหตุ
เพราะเมืองถูกเสียดจัญไรเจ้าผายจึงให้หมอโหราสองคนมา
ทำนายคนหนึ่งชื่อคำเรื่องเป็นชาวปิง ซึ่งทำนายด้วยวิธี
กระดูกไก่อันหมอนัก...”

และเมื่อจัดฉลองเมืองเชียงตุงก็จัดให้มีเครื่องฉลองบูชา ให้มีหมอช้างหมอม้า หมอไก่อันหมอโหรา หมอยา พ่อครัวเล็ก พ่อครัวใหญ่ ซึ่งคำว่าหมอไก่อันนี้ ทวี สว่างปัญญากร ผู้เรียบเรียงได้ให้ความหมายว่าเป็นหมอที่ทำนายด้วยกระดูกไก่อัน (ทวี สว่างปัญญากร,2533:33)

การทำนายกระดูกไก่อัน จึงมีการแพร่หลายมาก่อนหน้านี้ จนกลายเป็นความเชื่อของสังคมระดับเมืองใหญ่และเข้าสู่ราชอาณาจักรล้านนา ในปัจจุบันมีการเคลื่อนไหวผู้คนในชาติพันธุ์ในแถบอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงตอนบนจากปัจจัยภายในเรื่องสงครามและเครือญาติ มาเป็นปัจจัยภายนอกเรื่องการล่าอาณานิคม เข้าสู่ช่วงผลกระทบจากสงครามเย็น และความขัดแย้งเรื่องการเมือง ผลจากเหตุปัจจัยดังกล่าวส่งผลถึงการอพยพที่ต่อเนื่องยาวนาน และซับซ้อนก่อเกิดการผสมผสานทางสังคมวัฒนธรรมเพื่อการปรับตัวจึงกล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องการทำนายด้วยกระดูกไก่อัน ได้แพร่กระจายในดินแดนแถบนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบางกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนบ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายด้วยเช่นกัน

หมู่บ้านห้วยน้ำซุ่นเป็นหมู่บ้านที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ประกอบด้วย ไทยใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน ลัวะ(ไตตอย, ไตลอย) มูเซอ(ลาหู่) อาข่า และคนเมือง (หมายถึงคนพื้นราบจังหวัดเชียงราย, ไทยวน) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้เดิมเป็นที่ตั้งของกองกำลังก๊กชาติรัฐฉาน(ไทยใหญ่) ที่มีชื่อว่า กลุ่มหนุ่มศึกหาญ ซึ่งเป็นกองกำลังที่กระจายอยู่ตามตะเข็บชายแดนไทยและพม่าในราวปี พ.ศ. 2506 (ต่อมากลุ่มนี้ได้สลายตัวลงไปเนื่องจากผู้นำเสียชีวิต)ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2513 ชาวลัวะ ที่อพยพมาจาก เมืองแจ้(แซ่) ลิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้อพยพเข้ามาประเทศไทยเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง ได้เข้ามาทางอำเภอแม่สาย และช่องทางหัวแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จากนั้นชาวลัวะได้ทราบว่ามีชุมชนชาวลัวะอาศัยอยู่บริเวณห้วยน้ำซุ่น แห่งนี้จำนวน 3 หลังคาเรือนและชาวไทยใหญ่อีก 1 หลังคาเรือน จึงได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน จากนั้นกลุ่มไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเขินได้เข้ามาสมทบจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นในปัจจุบัน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,856 คน(ข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2547)

2. การศึกษาดำารการทำนายด้วยกระดูกไก่อัน

ในชุมชนบ้านห้วยน้ำซุ่น มีความเชื่อเรื่องการทำนายด้วยกระดูกไก่อันในกลุ่ม 2 ชาติพันธุ์คือ ไทยลื้อ และลัวะ (สัมภาษณ์นายทองคำ บริจิต และนายสิงคำ ดาสาย, 2547) ในไทลื้อและชาวลัวะมีการทำนาย โดยการดูกระดูกไก่อัน ดูเลือด และอักขระของไก่อันหลากหลายวิธีและหลายโอกาสในการทำนาย ซึ่งเป็นคำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นกลุ่ม นำโดยนายทองคำ บริจิตร์ จากนั้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ได้มีการเข้าพื้นที่เก็บข้อมูล ในชุมชนแห่งนี้ก็อีกครั้งหนึ่งได้พบว่า นายสิงคำ ดาสาย (เสียชีวิตเมื่อเดือนมีนาคม2549)มีตำราการทำนายกระดูกไก่อันฉบับ เป็นตำราที่เขียนด้วยหมึกดำ บนกระดาษสาขนาดใกล้เคียงกับรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสประมาณ 20 ซม. x 20 ซม. บันทึกเป็นแบบอักษรธรรมล้านนามีบางคำออกเสียงเป็นภาษาลัวะ หนา 7 หน้า เย็บเป็นเล่มด้านบน รวมกับตำราทำนายโชคชะตาแบบอื่น ๆ จึงได้ทำสำเนาและอ่านโดย พระมหาอานนท์ จน.ทพ.ช.โต เจ้าอาวาสวัดห้วยน้ำซุ่นได้อออดความออกเป็นภาษาไทยพบว่าตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่อันมีโครงสร้างสำคัญ สามส่วน ดังนี้

ส่วนนำ

ส่วนนำนี้จะกล่าวถึง การทายลักษณะของผู้ที่มาขอคำทำนายว่ามี กิจการทำอย่างไรเช่น เอมมือลูบปาก เอมมือจับขา เป็นต้น การทำนายจะบอกถึง สิ่งของที่หายไปและการเจ็บไข้ได้ป่วยมีจำนวน 10 คำทำนาย เรียกในตำราว่า “ส่วนนามทัก”

ส่วนกลางหรือส่วนคำทำนายหลัก

ในส่วนนี้จะเป็นการทำนายเกี่ยวกับกระดูกขาบนของไก่ว่ามีจำนวนลักษณะรูที่กระดูกขาไก่โดยแสดงรูปแบบของกระดูกที่มีไม้ขนาดเล็กที่เสียบลงไป ในกระดูกจำนวน 160 รูปแบบ และคำทำนายลักษณะกระดูกไก่ จะแสดงเป็นรูปทรงกระบอก (สี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว) คู่กันเปรียบเทียบ ชายซ้ายขวา รูปไม้ขนาดเล็กที่เสียบในรูที่กระดูกไก่เริ่มต้นจากรูที่กระดูกข้างละ 1 รู ไปจนจบคำทำนายกระดูกที่มีข้างละ 1 รูเช่นกัน ที่คำว่า "ไข้กี้ ตาย" จาก 160 คำทำนายนี้นำมาจัดกลุ่มคำทำนายได้ 8 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเรื่องเป็นไข และเป็นไขเนื่องจาก ผิด และผิดผี 70 คำทำนาย
2. กลุ่มเรื่องการเป็นไข หรือเป็นไขเนื่องจาก ผิด และผิดผี รวมกับเรื่องคำชาย 43 คำทำนาย
3. กลุ่มเรื่องการ ผิดและผิดผี 20 คำทำนาย
4. กลุ่มเรื่องการคำชายที่กล่าวถึงโชคดีและโชคร้าย 19 คำทำนาย
5. กลุ่มเรื่องการทำผิด ผิดผี และเรื่องคำชาย 3 คำทำนาย
6. กลุ่มคำทำนายให้ทำอะไรบางอย่าง 2 คำทำนาย
7. คำทำนายเรื่องข่าวศึก 1 คำทำนาย
8. คำทำนายที่บอกว่าไม่ดีไม่ร้ายและไม่มีความทำนาย 2 คำทำนาย

ในจำนวนกลุ่มเนื้อหาการทำนายพบว่ามี 8 กลุ่มเนื้อหา พบว่าการกล่าวถึงการทำผิดผีหรือเรื่องผีมีอยู่ใน 4 กลุ่มคำทำนาย และมีเรื่องคำชายใน 3 กลุ่มคำทำนาย เป็นไขใน 2 กลุ่มคำทำนาย ทั้งนี้จำนวนคำทำนายเรื่องเป็นไขเนื่องจากผิดผีมากที่สุดคือคำทำนายในกลุ่มที่ 1 และ 2 โดยเป็น 113 คำทำนาย จะพบว่าการทำนายด้วยกระดูกไก่จากราเล่มนี้ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง ผี มากที่สุดโดย ผี ทำให้เจ็บป่วยและส่งผลถึงการคำชาย

กลุ่มเนื้อหาการทำนายสาเหตุการเป็นไขรองลงมาเป็นเรื่อง ขวัญ ที่มีอยู่ 13 คำทำนาย ซึ่งคำทำนายส่วนใหญ่คือ เป็นไขสาเหตุจากขวัญหนี มากที่สุดนอกนั้นคือเห็นสัตว์ทำให้เสียขวัญ และที่ร้ายแรงที่สุดคือ คนไขตาย ผีได้ขวัญไปแล้ว

ส่วนท้ายหรือส่วนคาถา

จะเป็นส่วนคำภาษาบาลีปนคำในภาษาสันสกฤต เป็นคาถาที่ใช้ใส่กระดูกไก่ 3 ครั้ง สรุปความหมายของคาถาว่า เป็นคาถาที่ทำให้สัตว์เชื่อง

ซึ่งจะเห็นว่าแม้การทำนายจะเป็นเรื่องผีและเรื่องเจ็บไขทั้งหมดแต่ ก็ยังมีการสรุปด้วยคาถาในทางพราหมณ์(ซึ่งอาจทำให้เข้าใจไปว่าเป็นเรื่องของศาสนาพุทธ) ในส่วนสุดท้ายของการทำนายกำกับไว้ด้วย

3. ขั้นตอนและโอกาสในการทำนาย

การทำนายกระดูกไก่ของชาวลัวะบ้านห้วยน้ำซุ่นนั้น จากการสัมภาษณ์นายสิงคำ ตาสาย (2549) พบว่า ผู้ต้องการคำทำนายจะต้องนำไก่ของตนเองที่เลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านมาฆ่า(ด้วยวิธีใด ๆ ก็ได้) ล้างขาไก่ให้สะอาด แล้วมัดขา กับหัวให้ติดกับลำตัวจากนั้นนำไปต้ม เมื่อสุกดีแล้วจึงนำไปยังบ้านหมอไก่(ผู้ทำนาย) ถ้าพบหมอไก่ที่สามารถดูได้แต่ถ้าหากไม่พบหรือหมอไก่ติดธุระก็สามารถฝากไว้แล้ว จะมารับคำทำนายภายหลังได้เช่นกัน

โอกาสที่จะทำนายด้วยกระดูกไก่นั้นจะเป็นพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน ดวงชะตาไม่ดี หรือเดินทางไกลโดยเฉพาะเดินทางไปค้าขาย ช่วงเวลาที่เหมาะในการนำกระดูกไก่มาทำนายคือเวลาในช่วงเดือนขึ้น คือระหว่าง ขึ้น 1 ค่ำ - 15 ค่ำ แต่ละเดือนจะมีคนมาให้หมอดูกระดูกไก่ราว 14 - 15 คน และโดยเฉลี่ยคนหนึ่งคนกลางจะดูโชคชะตาด้วยกระดูกไก่ปีหนึ่งราว 3 ครั้ง (สัมภาษณ์ สิงคำและสุแก้ว, 2549)

4. ผีกับสังคมลัวะจากตำราการทำนายกระดูกไก่

ความเชื่อเรื่องลึกลับที่อธิบายไม่ได้นั้น ได้ถูกสร้างให้เป็นรูปธรรมเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ และ ผี ก็คือลักษณะหนึ่ง เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่ศาสนาจะเข้ามา มีบทบาทหลักแต่ก็ยังพบว่ามีผลกระทบจากความเชื่อเรื่อง ผี ในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ เสมอ ดังนั้นความเชื่อเรื่อง ผี ก็ปรากฏในตำราทำนายกระดูกไก่ของชาวลัวะบ้านห้วยน้ำซุ่น ที่พบว่า ผี ต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก สามารถแยก ผี ออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

ผีบรรพบุรุษ	ผีป่า/สัตว์ป่า	ผีที่ทำกิน	ผีเรือน	ผีเมือง	ผีอื่น ๆ
1. ผีภูเขา	1. ผีรุ่งท่ายน้ำ	1. ผีร่อนน้ำ	1. ผีหัวบันได	1. ผีเสื้อเมือง	1. ผีปัดที่หนึ่ง
2. ผีภูเขาชาย	2. ผีจอมปลวก	2. ผีที่ดอน	2. ผีใต้ถุนเรือน	2. ผีที่สูง	2. ผีปีศาจ
3. ผีทุ่ง	3. ผีไม้	3. ผีเหมืองฝาย	3. ผีต้นบันได	3. ผีหลักเมือง	3. ผีร้าย
4. ผีเมฆกองกิน		4. ผีขวัญข้าว	4. ผีเตาไฟ	4. ผีป่าช้า	4. ผีที่เสียด
5. ผีภูเขาตาย			5. ผีเสื้อเรือน	5. ผีเมือง	
6. ผีฝายแม่			6. ผีเรือน	6. ผีหนเหนือ	
				7. ผีสะพาน	
				8. ผีทางหลวงหรือแม่น้ำ	
				9. ผีอารักษ์	
				10. ผีท้าวพญา	
					รวม 34 ตน

จากตำราทำนายกระดูกไก่สามารถแยกกลุ่มของ ฝี ที่ระบุในตำราได้ 6 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 34 คน ซึ่ง ฝี ส่วนใหญ่จะอยู่ในคำทำนายประเด็น ผิดฝี และพบว่า ฝีที่อยู่ในบ้านเช่น ฝีเรือน และ ฝีบรรพบุรุษ กับฝีที่อยู่นอกบ้านที่เกี่ยวกับ เมือง ฝีทั้งสองกลุ่มจะมีจำนวนมากกว่า ฝีที่ทำกินหรือฝีที่อยู่นอกเมืองหรือ ฝีสัตว์ป่า เช่น ฝีรุ้ง(เหยี่ยว)ท้ายน้ำ

ในคำทำนายยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับสาเหตุการเป็นไข้เนื่องจาก ทำผิด ชนิดต่าง ๆ อีกโดยระบุ ผิด ต่อสิ่งต่าง ๆ 20 ชนิดแบ่งได้เป็นการ ผิด ได้ 2 ประเภทคือ ผิดภายในบ้านเรือน ได้แก่ ดินบันได ช่างเตาไฟ คุ่มเรือน ประตูบ้าน บันได ที่นอน เสี้ยวเรือน หัวนอน เหนือประตู ผิดกลางเรือนกลางบ้าน จะสังเกตได้ว่า ผิด ที่เกิดขึ้นในบริเวณบ้านนั้นให้ความสำคัญกับ ประตู บันได ที่นอน ที่กลางเรือน เสี้ยวเรือน(ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ดูแลรักษาบ้าน) และเตาไฟ แต่ไม่มีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนในบ้านหรือเรื่องความประพฤติของคน

ผิดที่เกิดขึ้นนอกบ้าน ได้แก่ บ่อน้ำ ลางข้าว น้ำห้วย ไม้ไผ่ ทำน้ำ ดงป่าไม้ หลักไม้เก่า ที่สูง กองไม้ เป็นเรื่องผิดต่าง ๆ ที่มีแหล่งกำเนิดนอกบ้านแต่ต้องนำมาใช้ ในบ้านเช่น น้ำ แหล่งน้ำ และไม้ที่นำมาใช้งานในชีวิตประจำวัน และไม่มีเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคนนอกบ้านหรือเรื่องความประพฤติของคนภายนอกบ้าน เช่นกันกับ ผิดภายในบ้านเรือน

ยังมีการผิดที่ชื่อว่า ผิดแกรน ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นผิดอะไร(ผู้แปลยังหา คำแปลไม่ได้) และไม่รวม ผิดประตู ไว้เนื่องจากความหมายซ้ำกับ ผิดประตูบ้าน ในเรื่อง ผิดฝี และ ผิด (ที่ไม่เกิดขึ้นจากฝี) นั้นเป็นความเชื่อที่เป็น กฎเกณฑ์ทางสังคมที่พบโดยทั่วไปในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน เพื่อการควบคุม ทางสังคมให้สงบสุขที่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกัน สิ่งแวดล้อม พฤติกรรม ลำดับชั้น ในสังคม ศีลธรรมจรรยา ดังนั้นสามารถบ่งชี้เป็นสามประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก การทำนายเป็นเรื่องเฉพาะที่เกิดในบ้านและเมือง หมายถึงการกระทำ ผิดฝี และ ผิด ต่าง ๆ ในสังคมชาวลัวะเกี่ยวกับ บ้าน และเมือง จนต้องมี ฝี จำนวนมากมาปกป้องรักษาไม่ให้คน ผิดฝี และการอธิบายถึงการ ป่วยไข้ เนื่องจาก ผิด ในกรณีต่าง ๆ ต่อสิ่งแวดล้อมเช่น น้ำรวมถึงแหล่งน้ำ และไม้ที่นำมา ใช้งานในบ้าน

ประเด็นที่สอง เป็นคำทำนายที่มีบทบาทของ ฝี และ ผิด ที่เกี่ยวกับการ เจ็บไข้ และการค้า ที่เกิดขึ้นในเมืองและในบางคำทำนายก็จะมีวิธีแก้ เช่น การบวงสรวง หรือ การซ่อมแซม

ประเด็นที่สาม เนื่องจากไก่ที่นำมาทำนายนั้นเป็นไก่ที่อาศัยอยู่ในบ้านที่เป็น ส่วนหนึ่งของเมืองจึงอาจอธิบายได้ว่าการทำนายด้วยกระดูกไก่ นั้น มีความสามารถ เฉพาะการทำนายในบริเวณที่ไก่ตัวนั้นดำรงชีพอยู่ และสามารถสะท้อนเพียงอำนาจของ

ฝีบ้าน และฝีเมือง รวมถึง ผิดภายในบ้าน และผิดสิ่งของภายนอกที่นำเข้าบ้าน ต่าง ๆ เท่านั้น

5. บทสรุป

จากการเก็บข้อมูล เรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไก่ในพิธีกรรมที่ใช้ไก่เป็น ส่วนประกอบในพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมทั้งหลายและคำทำนายด้วยไก่ในแบบต่าง ๆ นั้นมนุษย์ได้ใช้ไก่ในบ้านทั้งสิ้น แม้ว่าพิธีกรรมนั้น ๆ จะเกิดขึ้นในปีถัดมา จากการ เก็บข้อมูลยังไม่พบพิธีกรรมและคำทำนายจากการใช้ไก่ป่า

จากตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ของชาวลัวะ ที่ชุมชนบ้านห้วยน้ำขุ่น สบุดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไก่ที่เลี้ยงในบ้านหรือที่เรียกว่า ไก่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับ พื้นที่ของบ้าน พื้นที่ของเมือง ในสังคมของมนุษย์ที่ก้าวเข้าสู่สังคม แบบเมืองที่มีความซับซ้อนของความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่ต้องมี ฝีบ้าน ฝีเมือง ฝีบรรพบุรุษ มาคอยกำกับการกระทำและอธิบายเหตุแห่งการป่วยไข้ ความซับซ้อน

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องการค้าขายซึ่งเกิดขึ้นในสังคมที่ซับซ้อนโดยไม่ได้มี ปัจจัยการผลิตในด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวแต่มีการแลกเปลี่ยนสินค้า และการค้าขายโดยเฉพาะเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบนส่วนใหญ่ เกิดขึ้นและขยายตัวเนื่องจากเป็น ตลาด และชุมทางการค้า บนเส้นทางการค้า ภายในอนุภูมิภาค เพื่อออกทะเลทางทิศใต้ เช่นเมืองเชียงตุงในรัฐฉานประเทศ เมียนมาเป็นต้น

การทำนายด้วยกระดูกไก่จากตำราที่พบในชุมชนบ้านห้วยน้ำขุ่น สบุดได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของไก่ กับบ้านเรือน และเมือง

ไก่บ้านจากตำราการทำนายกระดูกไก่ จะเป็นเครื่องมือที่สะท้อนสถานะ ความเป็นอยู่เรื่อง การเจ็บไข้ ใน “พื้นที่บริเวณบ้าน” ของเจ้าของไก่ผ่าน ฝีเรือน ฝีบรรพบุรุษ และ ผิด ภายในบ้านกรณีต่าง ๆ ตลอดจนเป็นการสะท้อนจาก การทำนายถึง พฤติกรรมของเจ้าของไก่บ้าน ที่มีต่อ “พื้นที่เมือง” ผ่าน ฝีระดับเมือง และ ผิดต่อสิ่งต่าง ๆ ที่นำจากสิ่งแวดล้อมเข้าในบ้าน ซึ่งหมายถึงสภาพสังคม โดยรวมในระดับเมือง

จุดเปลี่ยนพื้นที่ในชีวิต

จากสาเหตุของความต้องการคำทำนายในเรื่อง การแต่งงาน สร้างเรือนใหม่ การเดินทางไกลหรือย้ายที่อยู่เป็นเวลานานโดยเฉพาะเรื่องการเดินทางค้าขาย โดยกรณีต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่ชีวิตของผู้ที่ต้องการคำทำนายมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อง “พื้นที่ของตนเอง” และในกรณีค้าขายก็ต้องการความมั่นใจว่าการค้าขายจะประสบความสำเร็จ เพราะผู้ที่ต้องการคำทำนายต้องพึ่งพาปัจจัยการค้าเป็นหลักเพราะถ้าการค้าขายไม่ดีจะส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของตนและครอบครัวได้ ซึ่งสะท้อน วิถีชีวิตของคนในสังคมที่พัฒนาเป็นเมืองแล้ว

บรรณานุกรม

ทรี สว่างปัญญากร พงศาวดารเชียงตุง 2533

มปท. สัมภาษณ์

นายสิงคำ ตาสาย อายุ 69 ปี บ้านห้วยน้ำซุ่น ตำบลแม่ฟ้าหลวง
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย (เสียชีวิต มีนาคม 2549)

นายทองคำ บริจิตร อายุ 71 ปี บ้านห้วยน้ำซุ่น ตำบลแม่ฟ้าหลวง
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

นางสุแก้ว แก่นสาร อายุ 49 ปี บ้านห้วยน้ำซุ่น ตำบลแม่ฟ้าหลวง
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย



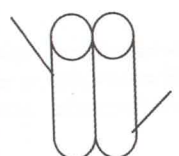
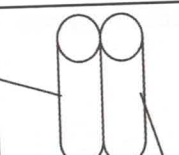
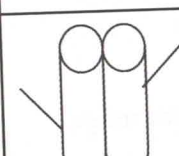
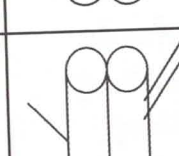
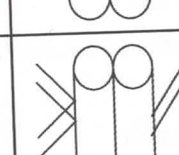
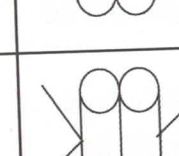

จิตรกรรมฝาผนัง วัดกุมินทร์
จังหวัดน่าน

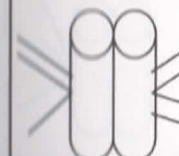
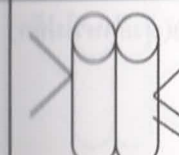
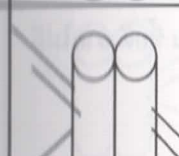
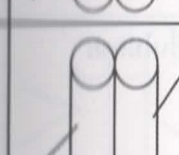
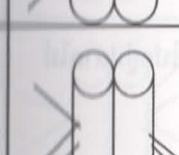
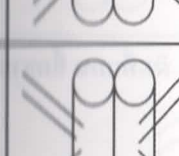
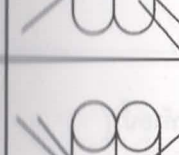
คำแปลตำราการทำนาด้วยกระดูกไก่

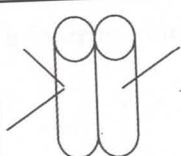
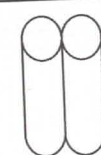
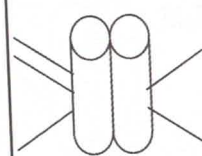
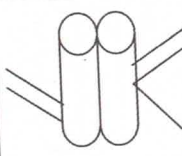
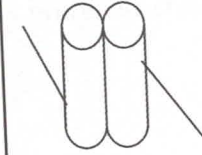
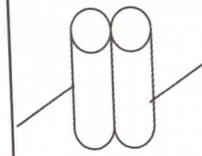
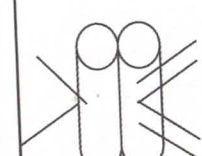
โดย พระมหากษัตริย์ จ.น.ท.ช.โชโต
เจ้าอาวาสวัดห้วยน้ำซุ่น ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย พ.ศ.2549
เรียบเรียงโดย พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

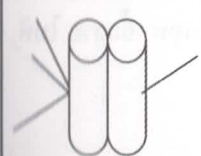
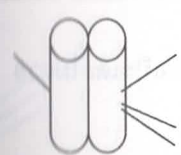
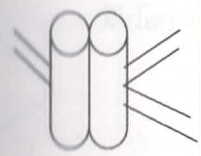
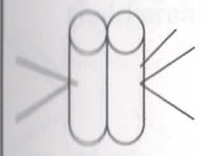
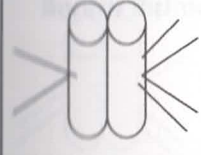
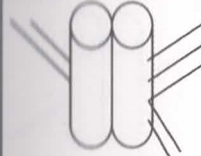
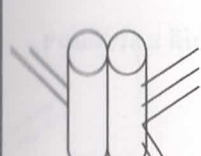
- (1) ฟีนี่จักตั้งใส่ นามทัก ดูก่อนเนื้อ ถ้าว่าผู้อื่นมาถามเรา เกี่ยวกับของหาย ให้ดูผู้มาถามเรา
- (2) ถ้าว่า เขามาเอามือลูบปาก ขโมยได้ของไปแล้ว
- (3) ถ้าว่า เขามาถามเรา และเอามือลูบหูอยู่ จักมีผู้หนึ่งมาบอกให้แล ถ้าว่าเป็นไข ได้เอาของอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาในบ้าน ถ้าว่าเขามาลูบทิศไหน ของจะอยู่ที่คนั้น
- (4) ถ้ามันมาลูบหัวอยู่ ของไปตกที่ผู้หลักผู้ใหญ่ หรือตกอยู่สถานที่สูง ถ้าเป็นไข คือผิดผีร้องน้ำ
- (5) ถ้าเขามาสานมือ กอดหัวเขาอยู่ ถ้าเป็นไข คือได้ไปล้อมรั้วคนอื่น ถ้าของหาย คนในบ้านเก็บ เอาไว้ ถ้าว่า ควาย หาย ก็จะได้คืนอยู่
- (6) ถ้าว่า มันมา ลูบแข้ง ลูบขาอยู่ ถ้าว่า ควาย หาย ก็จะได้คืนอยู่
- (7) ถ้าว่าเขาตีตมือและลูบมือ ของที่หายไป จะได้คืน มีส่วนน้อย
- (8) ถ้าว่าเขามานั่งเอามือสอดขาอยู่ ของที่ถูกลักไป ถูกฆ่าแกงกินแล้ว หรือตกหลุมลึก ถ้าเป็นไข แสดงว่าได้ ถมหลุม หรือได้ปักหลักที่ใดที่หนึ่ง
- (9) ถ้าว่า เขามาเอา ศอกก่าย หัวอยู่ ถ้าเป็นไข คือได้ ผิดผี เต่าไฟ
- (10) ถ้าเขามา เอามือท้าวเอวอยู่ ถ้าเป็นไข คือได้ผิดในการตัดหลักปักไม้ เอาไว้ที่ใดที่หนึ่ง
- (11) ถ้าว่าเขามาเอามือท้าวคางอยู่ ถ้าเป็นไข แสดงว่าได้ทำอันใดอันหนึ่ง ได้ตอกหลักที่หน้าบ้านเรือน จักมีแน่นอน หากดูแลนามทักก็มีเพียง เท่านั้นแล ฯ

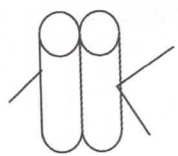
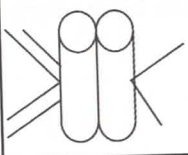
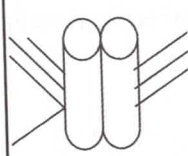
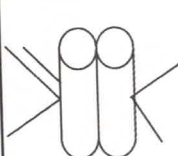
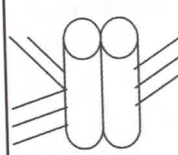
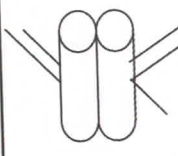
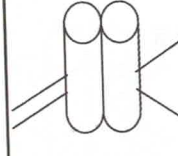
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
1.		เลานิมล	ถ้าเป็นไข คือขวัญหนี

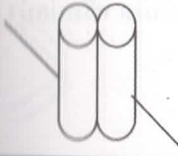
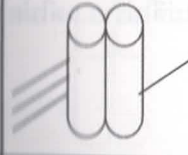
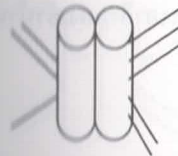
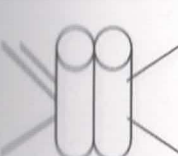
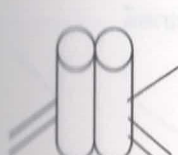
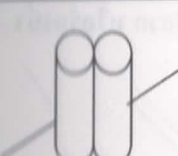
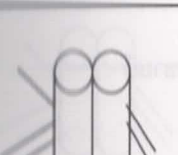
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
2.		เลาดกกวม	ถ้าเป็นไข้คือผิด ตีนบันได หรือบ่อน้ำ หรือสิ่งที่อยู่ในคุ่มเรือน ชายจะดี ซื่อจะไม่ดี
3.		เลากอนปี	คือ ซื่ออะไร ก็จะไม่คุ่มค่า
4.		เร้าตคคุม	ถ้าเป็นไข้ ผิดข้างเตาไฟ ไฟไหม้มาเรือน ซื่อของใส่ได้ถุนบ้านนี้ดี
5.		โกเร้าหลัก	ได้ข้าว ได้ของ เป็นร้อย
6.		เร้าสามสม	ได้แล
7.		ไก่อ้มเหล่า	มีโชค
8.		ฟังกักซี่	คนไข้ก็ตาย ซื่อชาย ไม้ - หลัก - ค...

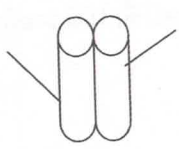
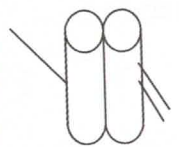
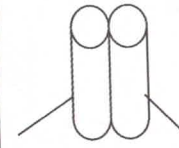
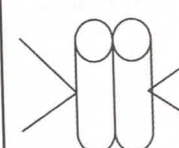
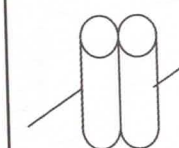
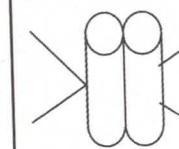
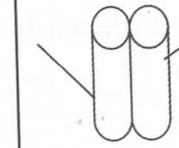
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
9.		ฟังกักเหล่า	คนไข้ ค่าชายไม่ดี ผิดประตูบ้าน เรือน
10.		ไก่อ้มเหล่า	สูงก็ไม่เป็นไร คือ ชายของดี ซื่อของไม่ดี
11.		โชเต้าเราได้	ซื่อไม่ได้ ชายไม่ดี
12.		ยักยันกันก่อน	ไม่ร้าย ไม่ดี
13.		มังกักเร้าเหล่า	คนไข้ ผิด ฉางข้าว ซื่อชายไม่ได้ ไม่ดีแล
14.		ฟังกัก	คนไข้ตาย ซื่อชายไม่ดี
15.		ไก่อ้ม, พานปิดถอน	คนไข้ก็ตาย

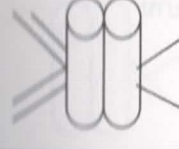
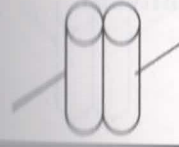
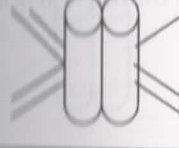

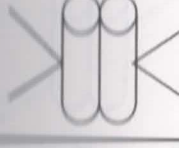
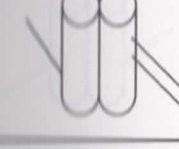
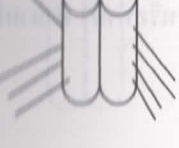
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
16.		มั่งมดดำ	คนไข้กินผัด
17.		(ไม่มีชื่อเรียก)	คนก็ตาย(หาย)(ตัวอักษรไม่ชัด)
18.		พังปัก	คนไข้ผัดผั้เรื้อน ซ้อดี ขายไม่ตี
19.		เร้ามดซ้อน	คนไข้กินผัด ดี่ซึ้นไม่ตาย
20.		เร้าปัดยอด	คนไข้ ขวัญหนีไปอยู่ปลายไม้ ซ้อขายไม่ตี
21.		มั่งกัดยอด	คนไข้ผัดบันได ผัดที่นอน ซ้อขายตี
22.		พังลีมลา	คนไข้ ผัดผั้รุ่ง ท้ายน้ำ

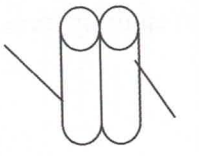
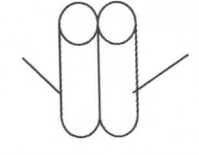
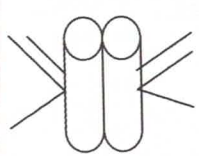
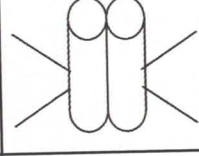
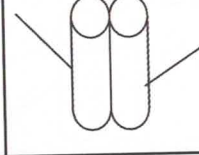
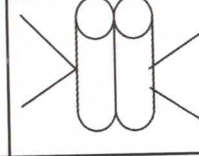
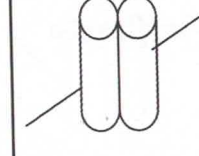
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
23.		มั่งลาเร้าโรงหล้า	คนไข้ผัดผั้ ปิดที่หนึ่ง
24.		มั่งเร้าปักซ้อน	ไข้ในพุ่มไม้ที่บ้าน ไข้ตี่ซึ้น เมื้อรักษา
25.		ไก่ละต้องละปัก	คนไข้ผัดผั้เสี้ยวบ้าน เสี้ยวเรื้อน ซ้อขายตี
26.		ผังปักถอน	คนไข้ไม่ตาย
27.		เร้าทกผังทกปัก	คนไข้ผัดผั้เรื้อน ไม่ตายแลเอา
28.		มั่งล่าปักล่า	คนไข้ ผัด บันได หนักแลเอา
29.		เร้าฟองมด	เด็กตาย ซ้อขายตี

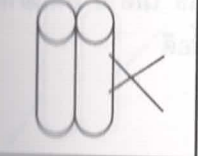
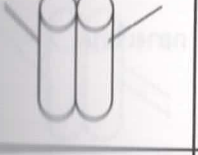
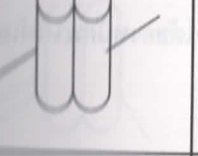
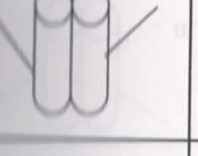
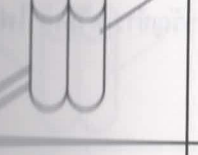
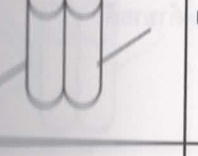

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
30.		ม้งล่ามดล่า	คนใช้ตายแน่นอน ชื่อชาย ไม่ดี
31.		ฝั่งหินล่าม้งถา	คนเฒ่าตาย ถ้าเป็นเด็กไม่ตาย
32.		ม้งล่าสู่เราล่าไส	คนใช้ผิด ชื่อชายไม่ดี
33.		ม้งปักแขง	คนใช้ตาย ผีได้ขวัญไปแล้ว
34.		ม้งมูลโซลก	ใช้ไม่ตาย ข้าศึกไม่มี คำชายดี
35.		ม้งปักซ่อน	ก็ตายอยู่พอดี
36.		ม้งล่าเร้าสมเซ็ด	ใช้ก็ตาย อยู่ไม่ดี แต่ไปดีแล

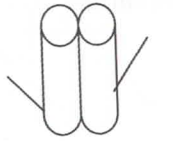
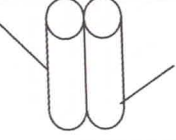
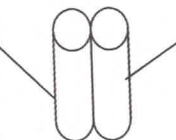
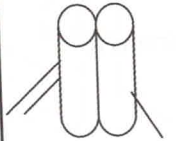
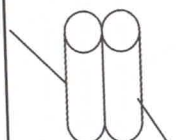
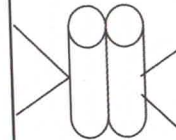
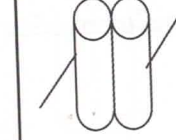
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
37.		ม้งขัด	ตัวคนใช้ ขวัญหนี ชื่อไม่ดี ชายดีแล
38.		ม้งปิดหีบ	คนใช้ผิดบ่อน้ำ น้ำห้วย
39.		ม้งปัก	คนใช้ตาย ชายดี
40.		ม้งลาปัก	คนใช้ ผิดผี ลุง ตา มาคอยกิน
41.		ฝั่งกุมร้อย	ปลูกไม้ กล้าย อ้อย
42.		เลานี้ม้งกรกุ่ม	ขวัญหนี ชายดี ชื่อไม่ดี อยากรได้ ของดีแล
43.		ม้งโซเต้าเราโน	คนใช้ ผิดผีสะพาน เป็นหนัก ไม่ตาย ชื่อเครื่องมาสังเว

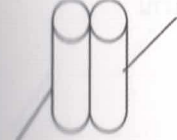
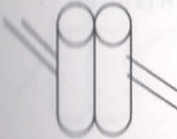
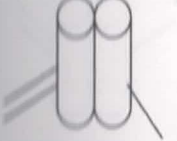
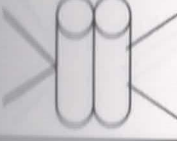
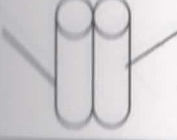

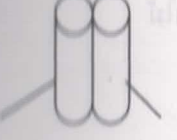
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
44.		เรามังตก	คนไข้ ผิดผิดต้นบันได หรือบ่อน้ำ แต่ไม่ถึงตาย
45.		เราตุงไสมันไหล	ข้าวของไร่นา ไม่ดีไม่ร้าย แต่ไม่ควรซื้อขาย
46.		เรามังงา	ถ้าไข้ คือเพราะเอาสิ่งของเข้าบ้าน คำขายไม่ดี
47.		มังกุมเราโกม	ผิดคนหลาย
48.		เราตก	ไข้ ผิดที่สูง คำขายดี
49.		เรามังกอน	ไข้ ผิดผีจอมปลวก หรือร่องน้ำ
50.		เรามังตกเราใต้	ไข้ขวัญหนี คำขายดี

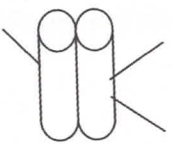
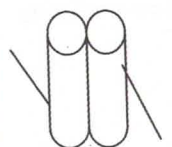
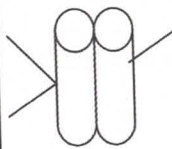
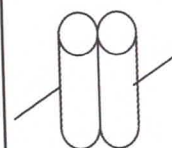

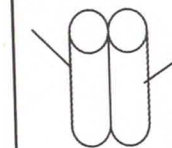
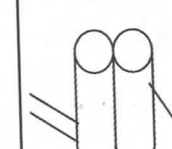
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
41.		เราจีบวัง	ไข้ ให้เอาปลา เนื้อไปบวงสรวง
42.		เราขาย	ไข้ ผิดผีหัวบันได คำขายดี
43.		เราหล่า	ไข้ตายแน่นอน
44.		วาแพ	ไข้ผิดที่นอน
45.		มังกุม	ไข้ ผิดประตูบ้าน
46.		เราคอนปี	ไข้ของใหม่มา มักทำให้บ้านเรือนไม่ดี คำขายไม่ดี
47.		มังกุมซบ	ไข้ ผิดไม้ไผ่ หรืออยู่ไม่ถูกทิศ







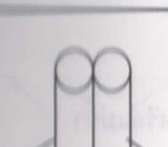
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
58.		เราปาก	ใช่ ผิดผีเสื้อบ้าน
59.		มั่งหล่าแหลว	ใช่ เพราะได้ของใหม่มา
60.		ปีกโก้มด	ใช่ คนแก่ตาย เด็กไม่ตาย คำขายดี
61.		เราดอนหลวง	ใช่ ผิดประตูบ้าน ขอให้ซ่อมแซมใหม่
62.		มักเรटक	ใช่ ขวัญหนี ผิดผีเตาไฟ คำขายไม่ดี
63.		เราดอนน้อย	ใช่ ขวัญหนี คำขายพอดี
64.		เรटकมั่งไต้	ใช่ ผิดบ่อน้ำ หรือทำน้ำ คำขายดี

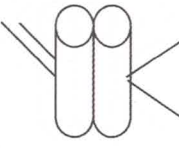
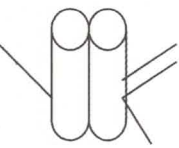
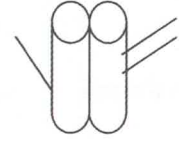
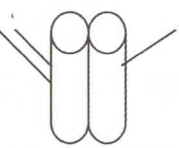
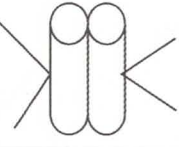
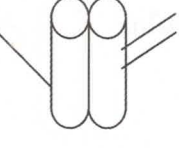
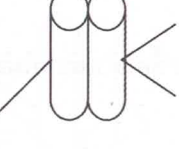
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
65.		มั่งจมลม	ใช่ ให้เอาปลาบวงสรวง
66.		เราบ้าน	อยู่กับบ้านดี ไม่(ไป?) คำขายไม่ดี
67.		มั่งขึ้นจู่อยู่ถ้ำ	ใช่ เพราะได้ของใหม่มาเร็ว คำขายดี
68.		ไกลเรามอง มั่งมัด	ผิดผีลุง ตา ให้บวงสรวง
69.		มั่งไซเท้าเราไต้	ผิดผี ลุง ตา
70.		เราขัดตัว	คำขายไม่ดี
71.		เราโขงเต้า มั่งไต้	ให้ถ่ายขั้ว(คร้ว?)หรือทำขานเรือ

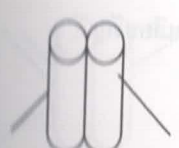
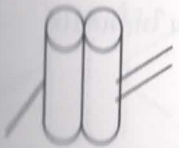
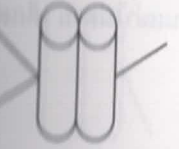
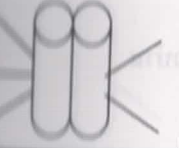
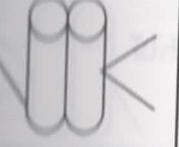
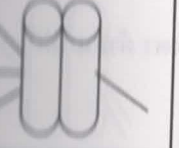
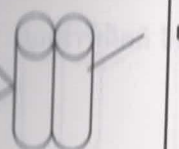
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
72.		ในกับ	คนหนุ่ม ไข้ ไม่ตาย คนเฒ่าตาย ได้ขวัญหนี ชื่อดี
73.		เราโตตั้ง	ผิตที่นอน กลางเรือน
74.		มังมอนเราปัก	ไข้ เพราะได้ของหนักมา ให้เอาย้ายที่
75.		หล่าสมเสียว	เจ็บ ไม่ตาย
76.		ไกลเราปิด	ไข้ ผิตผี ขวัญข้าว หรือเตาไฟ คำขาด
77.		ไกลเราหล่าปัก	ผิตผีที่สูง คำขาดดี
78.		มังมัดหลอน	ไข้ผิตผี 5 วัน ที่สูง

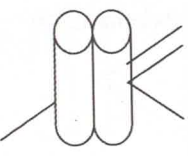
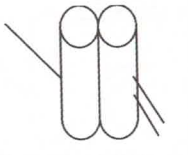
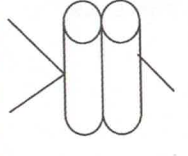
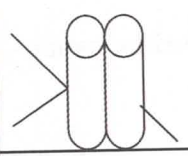
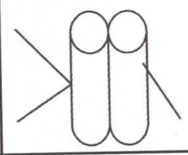
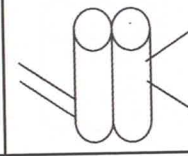
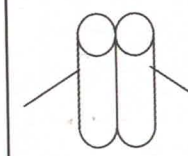
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
79.		ไกลมังปิด	ไข้ผิตผี ปูตา ย่านาย ชายของตีนักแล
80.		ไกลมังปอง	ไข้ผิตผีได้ถุนเรือน อาจถึงตาย
81.		เราถอนปลี	ไข้ เพราะได้ของใหม่มาเรือน
82.		มังตองแลว	ไข้ ผิตผีหลักเมือง
83.		มังเราตก	ไข้ผิตที่นอน ตีนบันได น้ำบ่อ คำขาดดี
84.		หลัว	ไข้ ผิตผีเรือน
85.		แหลวงจุม	ไข้ ขวัญหนี ถ้าขวัญไม่มาก็ตาย


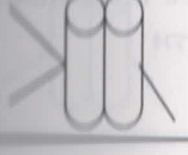
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
86.		มั่งตองหลวง	ไข้ ผิดเสี่ยวบ้าน
87.		เราปัด	ไข้ ขวัญหนี คำขายไม่ดี
88.		เรามั่งปิดทอง	ไข้ ผิดแกรน
89.		เลลา	ไข้ บวงสรวงจะดี
90.		มั่งตกปิด	ไข้ ผิดผีเรือน
91.		จงหูกวาง	ไข้ เด็กตาย คนแก่ไม่ตาย
92.		เราตุไข้	ไข้ ผิดดงป่าไม้

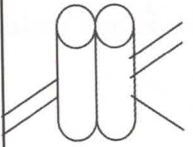
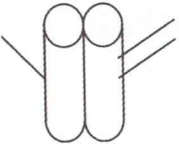
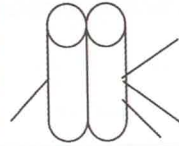
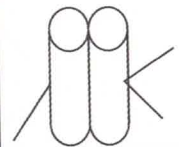
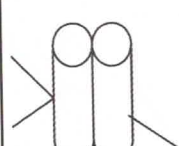
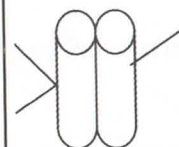
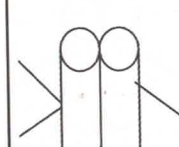
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
๙๓.		มั่งปิดกัน	คำขายดี
๙๔.		มั่งเสี่ยวควงละ	ไข้ ขวัญหนี
๙๕.		โกมั่งปัก	ไข้ ผิดผี ลุงตา คำขายดี
๙๖.		สมสัก	(ไม่มีคำทำนาย)
๙๗.		ใกล้มั่งมด	ไข้ ผิดประตูบ้าน
๙๘.		หล่าปักคีน	ข้าศึกมาประชิดใกล้
๙๙.		ในยักยีน กันกอบ	ไข้ คนเฒ่าตาย ชื้อได้ แต่ขายไม่ดี

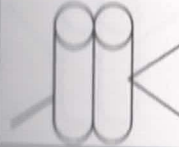
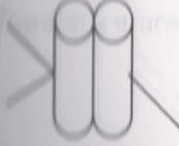



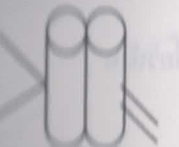

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
100.		เรตองซอน	ผิดผีลุงตา คำขายไม่ดี
101.		มั่งเราปัก	ไข่ตาย ผิดผีเรือน
102.		เรตักมั่งไทคน	ไข่ กินอาหารผิด
103.		มั่งปักชี่คน	ไข่ ผิดผีร้าย เขามาทำให้
104.		โกขัดแก้ว	ไข่ ผิดผี เหมือนฝาย
105.		เราปักจมลี	ไข่คนเฒ่าตาย เด็กตาย
106.		โซเต้าเราไต	ผิดผีทางหลวงหรือแม่น้ำ

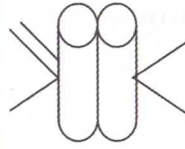
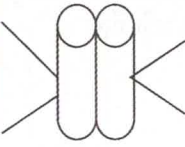
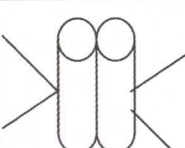
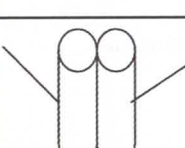
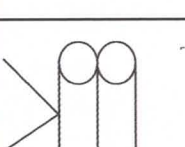
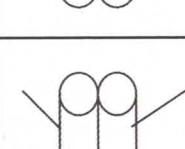
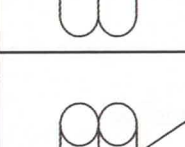
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
107.		เล้าน้อยตบยอม	ไข่เพราะเอาของใหม่มาเรือน
108.		โกเร้าหล้ามั่งแหลวหล้า	ผิดหลักไม้เก่า ปะปนกัน
109.		เรตองคน	ผิดเสี่ยวเรือน ซ้อขายไม่ดี
110.		มั่งปักสงเปน	ไข่กินอาหารพิษร้ายจากคนอื่น
111.		มั่งตองหา	ผิดผีลุงปู่
112.		สมเสี่ยวแก้วปิด	ไข่ตายแล
113.		เรตองหับ	ผิดผีที่เลี้ยง

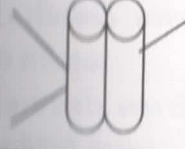
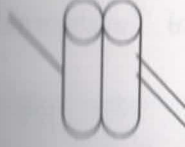
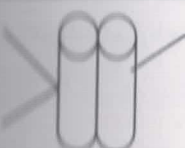
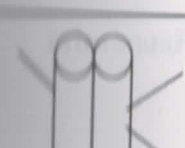


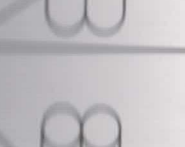
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
114.		มั่งเสียวปัก หลวงปักซ้อน ใกล้กัน	เห็นสัตว์ ทำเสียขวัญ
115.		มั่งปุมั่งเรา เต้าให้	ไข ท้องมวน ให้สิ่งเสียได้
116.		เสียงสะ ตองน้อย	ขวัญหนี คนเผาไม่ตาย เด็กตาย
117.		เราเสียวปัก	ไขผิดเสียวบ้าน
118.		ไก่เราสอง ฟองลา	ผิดในดงป่าไม้
119.		มั่งปัดซอง	ไขผิดผีลุงตา ค้าขายไม่ดี
120.		มั่งเสียว กัวหลา	ไขขวัญหนี ผิดผีท้าวพญา

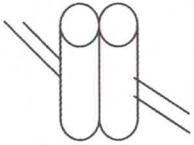
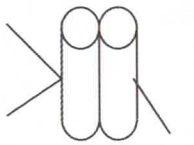
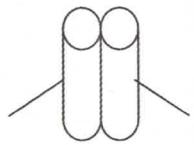
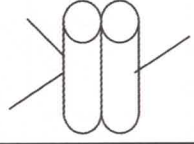
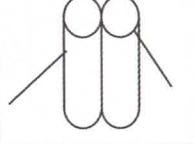
ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
111.		เรามั่งปัก	ไขผิดผีเสียวบ้าน ซ้อมไม่ได้ ขายไม่ดี
112.		เสียงสองหลา	ไขผิดผีป่าช้า ไปค้าไม่ดี
113.		มั่งตองเหล้า	เป็นไขขวัญหนี ซ้อมไม่ดีขายมไม่ออก
114.		เราเสียว เหลียวปักซ้อน	ไข ตาย
115.		มั่งเหยียม	ซือขายไม่ดี
116.		เราสามเสียว มั่งปัก	ถ้ามีคนไขสองคนจะตายหนึ่งคน ค้าขายดี
117.		เราตกถั่ง	ไข ตาย

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
128.		ม้งสามเสี้ยว เราปัก	ไข้ ผิดผีเรือน คำขายดีนัก
129.		โกเราปัก	ไข้ ผิดผีเสี้ยวเรือน ชื่อขายดีนัก
130.		โกม้งปัก เราสามเสี้ยว	ผิดผีปีศาจ สีตีน สองตีนมาเรือน
131.		โกเรายั๊บ	ไข้เด็กตาย คนแก่ไม่ตาย ชื่อขายไม่ดี
132.		เราเสี้ยว กองล่า	ไข้ผิดผี ที่ตอน หรือได้ตัดไม้ด้วยกัน คน ให้บวงสรวง
133.		เรามัด หลามตอง	ผิดหัวนอน ผิดเหนือประตู
134.		เราเสี้ยวปาด	ผิดที่สูง

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
135.		ม้งเสี้ยวปาด	ผิดเทวดา ให้บวงสรวง
136.		ม้งเสี้ยวสง	ไข้ ผิดหัวนอน หรือที่สูง
137.		เราซ้อน	ไข้ กินผิด
138.		เราตาม้งตาน ฝนปัก	ไข้ ผิดเรือนคำขายไม่ดี
139.		เราม้งปา	ไข้ผิดน้ำดิน
140.		เราสาม เสี้ยวม้งไส้	ผิดบ้าน
141.		เราตองตา	ผิดผีเรือน คำขายไม่ดี

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
142.		มั่งทลา ปีกเหลียว	ผีแม่กองกิน
143.		เราตอง	ไข้ ผิดผี ปูย่า ตายาย คำขายพอได้
144.		มั่งตองกับ	ไข้ ผิดตีนบันได หรือกองไม้
145.		มั่งปิดแหลว	ผิดประตูบ้าน
146.		เราจักทลา	คำขายไม่ดี
147.		เรามั่งแหลน	ไข้ผิดอาญาเสี้ยวบ้าน
148.		เราตองตา	คำขายดีแล

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
149.		เราตองตัก	คำขายไม่ดี
150.		มั่งเสียวปาด	ไข้ ตายแน่นอน
151.		มั่งยับ เรากันเสียว	ผิดผีเมือง
152.		มั่งตองตั้ง	ผิดผีฝ่ายแม่
153.		มั่งตองตัก	ผิดผีหนเหนือ
154.		เราตองหับ	ไข้ ผิดผีเรือน
155.		เราตันหลัก	ขายไม่ขาดทุน ซื่อไม่ดี

ลำดับ	รูปกระดูก	ชื่อเรียก	คำทำนาย
156.		เราสองไส	ไข้ ผิดผีไม้
157.		เราเสียว	ไข้ ผิดผีอาร์กซ์
158.		เราตีจุมงอยู่	ค้าขายดี
159.		เรามังตอง หลวง	ไข้ ผิดกลางเรือนกลางบ้าน
160.		เรามังปา	ไข้ ตาย

คาถาสันนิษฐาน

โดย อาจารย์มนัง พรหมมะนังสัตตัง สัพเพสัตตา

อุทิตา ภวันตุเม

โดย อະสายโหม เจชะ ชัมมะ

มะ พาธิสิทธิ สวาหุม

เสกใส่กระดูกสามที

หมายเหตุ

1. ชื่อความที่ใส่วงเล็บเป็นผู้เรียบเรียง

2. รูปกระดูกที่ใช้เป็นการประมาณการตำแหน่งของกระดูกให้ใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุด

ไก่เสียงหายตัวแรกจากตำนานของชนชาติไท : การตีความตำนาน

ร.ศ.สุกัญญา สุจฉายา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากหนังสือ Tori To Hito ของเจ้าชายอากิฮิโตะและคณะ (2000) ได้เสนอประเด็นที่เกี่ยวกับไก่ไว้อย่างน่าสนใจหลายประเด็น เช่น ประเด็นไก่บ้านวิวัฒนาการมาจากไก่ป่าขนแดง (red jungle fowl) ประเด็นแหล่งกำเนิดของไก่บ้านอยู่ในบริเวณดินแดนตอนใต้ของจีน ซึ่งครอบคลุมดินแดนประเทศพม่า ประเทศไทย ประเทศลาวและประเทศเวียดนาม และเส้นทางการแพร่กระจายของไก่บ้าน คือ เกิดตามการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนที่ประกอบอาชีพทำกสิกรรมแบบทำไร่เลื่อนลอยโดยเฉพาะประเด็นที่ว่ามนุษย์กับไก่ป่ามาพบกันได้อย่างไรจึงทำให้ไก่ป่ากลายเป็นไก่บ้าน เป็นประเด็นที่มีผู้ให้ข้อสันนิษฐานไว้หลายแนวบ้างก็ว่าเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์จับไก่ป่ามากินเป็นอาหารบ้างก็ว่าเกิดขึ้นเพราะต้องนำมาใช้ในพิธีกรรมเช่นสงกรานต์ (รูปที่ 2)

ความจริงจะเป็นเช่นไรไม่มีใครสามารถให้คำตอบได้เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกว่า 10,000 ปีมาแล้วเมื่อมนุษย์ได้วิวัฒนาการจากการเป็นนักล่า (hunter-gatherer) มาเป็นนักเพาะปลูก (agriculturur) และเริ่มมีมโนทัศน์ของคำว่าบ้านถักที่วิหยาบางกลุ่มยังเชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้ตั้งใจที่จะนำสัตว์ป่ามาเลี้ยงให้กลายเป็นสัตว์ป่าแต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางชีววิวัฒนาการของสัตว์นั้น ๆเอง เมื่ออยู่ใกล้ติดกับคนมากขึ้น (Richard Dawkins :2004: 29)

เจ้าชายอากิฮิโตะได้แสดงความคิดเห็นไว้ในหนังสือเล่มนี้ตอนหนึ่งว่า “นำเอาเรื่องที่เราไม่สามารถพิสูจน์ความจริงเรื่องนี้ได้ ถ้ามีข้อมูลหลายลักษณะหลงเหลืออยู่บ้างก็อาจเป็นไปได้มากไปกว่าเรื่องเพื่อฝันชนิดหนึ่งเท่านั้น” ความคิดเห็นดังกล่าวถูกประยุกต์ให้เขียน ไทร่วมแสวงหาคำตอบโดยใช้วิธีการทางคติชนวิทยา (Folklore) โดยศึกษาเรื่องเล่าประเภทตำนานปรัมปรา(myth) ซึ่งเป็นคำอธิบายอันเกิดมาจากการเกิดคำป็ของมนุษย์ยุคก่อนต่อความเป็นไปของธรรมชาติ และส่งต่อให้มนุษย์ยุคหลังในรูปแบบความเชื่อ การส่งทอดต่อมานี้ในบางกลุ่มจะหยุดลงเมื่อมีการตีความให้เห็นจริงเป็นอย่างอื่น ตำนานปรัมปราจึงเป็นชุดความคิดของคนในสังคมที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ และเป็นความจริงในทัศนะของกลุ่มนั้น ๆ

“The myth is true and cannot but be true, because it is the charter of tribes's life, the foundation of a world which cannot continue without that myth. (Raffaello Pettazzoni, Sacred Narrative : 1984:)

ดังนั้นตำนานปรัมปราของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับไก่ จึงน่าจะเป็นหลักฐานที่นำมาใช้ได้



จิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์
จังหวัดน่าน

ชนชาติไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีนมาแต่โบราณดินแดนที่กลุ่มชนชาติไท (Tai Ethnic Groups) อาศัยอยู่ครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นต้นกำเนิดของไ้บ้าน คนไทหลายกลุ่มเช่น ไทอาหม ไทพ่าเกในอินเดีย ไทใหญ่หรือไทเหนือในยูเนียน ไทใหญ่ในรัฐฉาน ไทซิ่นในเชียงตุงในพม่า ไทลื้อ ในสิบสองปันนา ไทลาว ไทดำ ไทขาว ไทแดงในเวียดนาม ไทยในภาคเหนือและภาคอีสานของไทย และไทยสยามมีการใช้ไก่ในพิธีกรรมเช่นสังเวชบูชา (chicken sacrifice) เทพหรือผีในความเชื่อดั้งเดิม คนไทบางกลุ่ม เช่น ไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทซิ่น ไทลาวมีการทำนายกระดูกไก่ (chicken bone divination)

แม้ว่าการใช้ไก่ในพิธีกรรมและการทำนายจะเป็นวัฒนธรรมร่วมที่มีปรากฏในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วยเช่นกัน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์จีน กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาพม่า-ธิเบต ได้แก่ กลุ่มอ่าข่า กลุ่มละหุ กลุ่มกะเหรี่ยง ฯลฯ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษามอญ-เขมร เช่น ลัวะ กลุ่มข่าต่างๆ เช่น ตะเรียง อาลิกในแขวงเซกอง ลาวภาคใต้ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการบันทึกเรื่องดังกล่าวไว้ในวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษร อันได้แก่ ตำนาน พงศาวดาร วรรณคดีและยังมีตำราทำนายกระดูกไก่ในบางกลุ่ม ได้แก่ ไทอาหม ไทลื้อ (เรณู วิชาศิลป์:2532) จึงทำให้หน้าเชื่อว่ากำเนิดของไ้บ้านน่าจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนชาติไท

บทความนี้ต้องการนำเสนอเรื่องของไ้เสี่ยงทายตัวแรกที่รวบรวมจากตำนานปรัมปราของชนชาติไทและเสนอมุมมองในการตีความตำนาน

ถิ่นที่อยู่ของชนชาติไทโบราณ

ปัญหาถิ่นกำเนิดของชนชาติไทเป็นปัญหาที่มีผู้ถกเถียงกันมายาวนาน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มีผู้ร่วมเสนอแนวคิดทั้งจากนักวิชาการตะวันตก เช่น วิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ (William Clifton Dodd) ,เอริก ไฮเดนฟาเดน (Erik Seidenfaden) พอล เบนเนดิก (Paul Benedict), วิลเลียม เกดเนย์ (William J. Gedney), มาร์วิน บราวน์ (Marvin Brown) เจมส์ ริชาร์ด แชมเบอร์เลน (James R. Chamberlain), โวลแฟง อีแบร์ฮาร์ด (Wolfram Eberhard) และนักวิชาการตะวันออก เช่น โยชิโร ชิราโตะ เจียงอิ๋หลิง, สวีสงสือ, จางก่งจิน, หวงฮู่ยุน, เจียงแยงจง, ขจร สุขพานิช, นายแพทย์แสวงวิเชียร และวินัย พงศ์ศรีเพียร ฯลฯ (ดู วินัย พงศ์ศรีเพียร . 2002:30-55)

ในปัจจุบันสรุปจากหลักฐานที่ยืนยันได้ว่า ในอดีตชนที่พูดภาษาตระกูลไตกระจายตัวอยู่อย่างกว้างขวางในจีนตอนใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกวางสีและภาคใต้ของยูเนียน (สิบสองปันนาและเต๋อหง) ในเวียดนามเหนือ พม่าเหนือ และรัฐอัสสัมในอินเดีย กลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ชีวิตและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบชนเผ่า (clan) และมีความสามารถทางเกษตรกรรมในระดับสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าว (เรื่องเดียวกัน, หน้า 39)

นักวิชาการจีนได้ศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ของจีนและได้ข้อสรุปเชิงที่เป็นฐานร่วมกันว่าถิ่นฐานบ้านเกิดของชนชาติไทน่าจะอยู่บริเวณทางตอนใต้ของจีนมาตั้งแต่ยุคชานชง มีมณฑลกลวงสีเป็นศูนย์กลาง ครอบคลุมอาณาบริเวณทางตอนใต้ของ แม่ป๋ายแฉงซีเกียง และได้พัฒนาผ่านยุคสมัยต่างๆ * (สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ : 2543 : 35) ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับวินัย พงศ์ศรีเพียรซึ่งศึกษาโครงสร้างตำนานเกี่ยวกับกำเนิดโลกและชนชาติ (cosmogonic tales) ของไทโบราณและพบว่าโครงสร้างตำนานของไทกลุ่มต่างๆ ไม่แตกต่างกันเพียงแต่ความซับซ้อนจะทวีขึ้นจากกลุ่มคนไทโบราณตามทางตะวันออกไปสู่ไทใหญ่และไทอาหมทางตะวันตกซึ่งแสดงว่าบรรพบุรุษของคนไทน่าจะได้อพยพเข้ามาในเวียดนามและกวางสีจริงก่อนจะค่อยๆ อพยพไปทางตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร:2525 : 35-36)

ในเอกสารประวัติศาสตร์ของจีนสมัยราชวงศ์ฮั่นมีบันทึกเรื่องราวของชนเผ่าพื้นเมืองในดินแดนภาคใต้ของจีนว่ามีจำนวน มากมายหลายร้อยเผ่ารวมเรียกชนเผ่าเหล่านี้ว่า "เยว่" หรือ "ไปเยว่" (เยว่ร้อยเผ่า) หลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึงชนเผ่านี้ คือ สือจี้ มีอายุ 1,000 ปีก่อนคริสตกาล แต่ช่วงที่มีการบันทึกเรื่องราวของชนเผ่านี้ในเอกสารโบราณของจีนมากที่สุดอยู่ในช่วง 400 - 200 B.C. (เรื่องเดียวกัน) ในหนังสือหวงหยวนจิว สมัยราชวงศ์ฮั่นบันทึกว่า จักรพรรดิฉินสื่อหวางได้ทรงเสด็จเข้าสู่แผ่นดินภาคใต้เมื่อ ราว 217 ปี ก่อน ค.ศ. กลุ่มที่ต่อต้านมากที่สุดคือกลุ่มสี่โจวหรือเยว่ตะวันตกซึ่งอยู่ทางตะวันตกของมณฑลกลวงตุงและภาคตะวันตกของมณฑลกลวงสี ซึ่งก็คือบรรพบุรุษของชาวจ้าง

ส่วนกลุ่มเยว่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ชื่อหมาเจียน นักประวัติศาสตร์เขียน บันทึกสื่อจี้ได้บันทึกไว้ว่า ทางตะวันตกเฉียงใต้มีชนเผ่าพื้นเมืองหลายสิบเผ่าปกครอง เผ่าที่มีอำนาจมากที่สุด คือ เผ่าเย่หลง หรืออาณาจักรเตียนเยว่ เป็นอาณาจักรที่มีอำนาจ ผู้คนใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทาง นักวิชาการจีนสันนิษฐานว่าชนเผ่านี้ น่าจะเป็นบรรพบุรุษของชาวไทใหญ่ในเขตจังหวัดใต้คงในยูเนียนและภาคใต้ของพม่า อาณาจักรนี้มีมาตั้งแต่ 200 ปีก่อนคริสตกาลและสืบสานโดยอาณาจักรเมืองมาจนถึงราว ๆ ค.ศ. 568 จึงได้ตั้งอาณาจักรเมืองมาขึ้นทางภาคใต้ของยูเนียนและแถบโคหนานทางภาคใต้ของยูเนียน ในตำนานของไทใหญ่มีเรื่องเล่า เมื่อหมอกขาวเมาหลง อาณาจักรเมืองมา เมืองโหลงหมอกขาวโกจ่าปี เจริญรุ่งเรือง (สมพงศ์ 2529: 219) เมืองโกสัมพี ในศตวรรษที่ 10 (หวง ฮู่ยุน:2531 : 148 - 147) หลังจากอาณาจักรหนานเจาล่มสลายในคริสต์ศตวรรษที่ 13

* สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (2543) การขุดค้นพบซากแข็งของมนุษย์หิวเจียงซึ่งเป็นมนุษย์โบราณร่วมสมัยกับมนุษย์สมัยใหม่ อายุประมาณ 30,000 ปี และโครงกระดูกมนุษย์ยุคหินใหม่ อยู่ในราว 10,000 ปีที่ถ้ำจิงมีเหยียนซาน จังหวัดฮูเป่ย์ สันนิษฐานว่าเป็นเผ่าที่ใช้เหล็กยุคหินใหม่ เช่น ชาวหนินรูปปา และเครื่องโลหะสำริดที่เมืองเซียงรุ่ง สิบสองปันนา (สมพงศ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ : 2543:147-148)

อาณาจักรเมืองมวหลวงได้ก้าวเข้ามาแทนที่และได้ขยายอาณาเขตเข้าไปในดินแดนทางตอนเหนือของพม่าและเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำพรหมบุตรในแคว้นอัสสัมของอินเดียในสมัยของเจ้าหลวงเสื่อข่านฟ้า (ค.ศ. 1311-1364) (ดู สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ : 2544 : 117-122)

สรุปได้ว่าหลักฐานจากเอกสารจีนให้ความรู้ว่ามีอาณาจักรของชนเผ่าไทที่มีความเข้มแข็งทางการปกครองและมีวัฒนธรรมของตนมานานแล้วก่อนที่จะขยับขยายลงมาและเป็นเหตุให้เกิดการเคลื่อนย้ายอพยพผู้คนส่วนหนึ่งไปยังดินแดนต่าง ๆ ในกลางคริสตศตวรรษที่ 11 ชนชาติไทได้เริ่มอพยพจากถิ่นกำเนิดกระจายไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลาย ราชวงศ์หมิง เมื่อราชสำนักจีนได้โค่นราชวงศ์เสื่อของอาณาจักรเมืองมวหลวงลงได้ในปี ค.ศ. 1448 หลังจากที่ยุทธศาสตร์ปราบปรามถึง 3 ครั้ง

ไถ่เสี่ยงทายตัวแรกในตำนานปรัมปรา

แม้ว่าคนไทหลายกลุ่มจะมีการใช้ไถ่ในการทำนายแต่มีเพียงกลุ่มไทซึ่งสืบต่อวัฒนธรรมของอาณาจักรเมืองมวหลวง ได้แก่ ไทใหญ่ ไทอาหมและไทเหนือที่มีเรื่องของไถ่เสี่ยงทายตัวแรกอยู่ในตำนานปรัมปรา

ไทใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษากลุ่มตระกูลไทซึ่งกระจายอยู่ในลุ่มแม่น้ำ 3 แห่ง ได้แก่ แม่น้ำคงหรือสาละวิน แม่น้ำแควหรืออิรวดี และแม่น้ำดาวผิหรือพรหมบุตร ซึ่งปัจจุบันแบ่งแยกกันด้วยพรมแดนของประเทศจีน พม่าและอินเดีย ทุกกลุ่มเรียกตัวเอง **ไท** เช่น ไทพ่าเก ไทคำตี้ ไทอ้ายตอน ไทอาหม ไทเมืองขอ ไทเมืองล่า ฯลฯ เรียกภาษาที่ใช้ว่า **คำไท** และเรียกถิ่นที่อยู่ของตนว่า **เมืองไถ่** ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทใหญ่เขียนขึ้นจากตำนานบอกเล่าผสม กับบันทึกประวัติเมือง (เครื่องมือ) หรือประวัติราชวงศ์ (เครื่องมือ) ของแต่ละเมือง (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ : 2544 : 55) บันทึกด้วยภาษาและอักษรไทใหญ่ เช่น พงศาวดารเมืองเมฆหลวง ตำนานเมืองเมฆฉบับพ่าเก พงศาวดารดารไทใหญ่ฉบับเมืองไทย (พื้นเมืองไทย) พื้นแสน พงศาวดารเมืองไท (เครื่องมือเมือง) เป็นต้น

ไทอาหม เป็นกลุ่มไทใหญ่ที่เคลื่อนย้ายอาณาจักรเมืองมวหลวงไปอยู่ในรัฐอัสสัม อินเดียตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 มีตำนานเก่าแก่ตั้งแต่สร้างโลกบันทึกเป็นอักษรไทอาหม เช่น พื้นก่อเมือง ลิกก่อเมือง เมทหลวง เลงดอนเจ้าฟ้าผาดขาน และ อาหมบูรณจี (รณิ เลิศเลื่อมใส : 2544 : 29-31) เรณู วิชาศิลป์ แสดงให้เห็นว่าชาวไทอาหมมีตัวอักษรใช้ก่อนจะเข้าไปตั้งอาณาจักรไทในอัสสัม หนังสือโบราณคือ ประเภทพงศาวดาร (เรณู วิชาศิลป์ : 2539 : 1)

ไทเหนือ เป็นกลุ่มไทใหญ่ในจีน ชาวไทใหญ่ในพม่าเรียกว่า ชาวไทอยู่หนาแน่นบริเวณลุ่มแม่น้ำเมอ ผังจีนในจังหวัดใต้คง จังหวัดเปาขาน จังหวัดหลินซอ และเขตจังหวัดซือเหมา เช่น ไทเมืองซอน ไทเมืองเมฆ ไทเมืองล่า ไทเมืองกิ่ง

เป็นต้น (สมพงษ์ : 2544 : 273) ชาวไทเหนือมีเอกสารประวัติศาสตร์ในตอนต้นร่วมกันกับไทใหญ่ในพม่า อักษรของชาวไทเหนือรุ่นเก่ามีความเก่ากว่าเอกสารตัวเขียนของชาวไทใหญ่ในพม่า (เรณู , 2002 : 119)

ตำนานปรัมปราที่นำมาศึกษา มี 5 ส่วนวน ได้แก่ ตำนานเมืองเมฆฉบับไต พงศาวดารเมืองมว ตำนานอาหมในอาหมบุรีรัฐช พงศาวดารไทอาหมและเครื่องมือเมือง

เรื่องที่ 1 ตำนานเมืองเมฆฉบับไตพ่าเก ศาสตราจารย์คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้ยกทฤษฎีชาวไทพ่าเกหรือผ่าเก ใน รัฐอัสสัม อินเดีย ได้เขียนเรียบเรียงไว้ในหนังสือ ชุนนาน : 2529 : 220-221 สันนิษฐานว่าได้เค้ามาจาก อาหมบูรณจี (Barua) G. Chandra Barua รวบรวมขึ้นในปี พ.ศ. 2473 สรุปความได้ว่า

เมื่อแรกสร้างโลก มีแต่มนุษย์กับสัตว์ ยังไม่มีผู้ปกครองทำให้เกิดความยุ่งเหยิงเพราะคนแข็งแรงข่มเหงคนอ่อนแอ จึงไม่มีมนุษย์อยู่ได้จนแก่เฒ่า ยาแสฟ้าผู้เป็นบิดาของมนุษย์จึงไปฝ่าแล้งหลอน (เทพผู้เป็นใหญ่) พร้อมกับเต่าหาลาแซ แล้วไปบิโร เต่าหามวกสำนและเต่ามากาง ขอประทานลูกหลานให้ลงมาเป็นเจ้าของปกครอง

แล้งหลอนจึงส่งสองพี่น้องอ้ายขุนลู้ และหิ้งขุนไล่ใต้บันไดจากเมืองสวรรค์ลงมาตั้งเมืองที่ เมืองฮาเพื่อปกครองและสั่งสอนคน เมืองเต้อ-อพา (เมืองใต้ฟ้า) หรือเมืองฮอบ คนเมืองลุ่มดีใจพากันสร้างหอถวายให้เจ้าขุนทั้งสองพ่านัก อ้ายขุนลู้จึงไปบุกไปปกครองเมืองเมฆ และได้ขอให้ขุนแซวไปครองเมืองปอง ละโคยไปครองเมืองเสอ (จีน) ได้ฝ่าไปครองเมืองโยน (ลาว)

แล้งหลอนประทานไถ่แสงฟ้าหงอนแสงมาให้ตัวหนึ่งเพื่อจะใช้กระตุกไถ่ส่วนกลางเขตเมืองฝ่าแล้วให้อ้ายขุนลู้กินหัวเพื่อเป็นผู้ปกครองอาณาจักรทั้งหมด ครั้นไถ่ไปกินปีกเฟืองช่วยพี่ปกครองอาณาจักร คอโก้มอบให้ขุนเครือเจ้าหัวศึกเพราะสื่อเข้าสู่แล้งหลอน ดับโก้มอบให้ขุนฝ่ายขวาเพราะจะต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญของบ้านเมือง กระเพาะโก้มอบให้ขุนฝ่ายซ้ายเพราะจะดูแลกิจการทั่วไป ตีนไถ่แล้งหลอนจึงจ้อ-อ หรือคนใช้ไถ่กินเพราะเป็นผู้สื่อข่าว ได้ยินข่าวอะไรต้องมารายงานให้เจ้าผู้ปกครองทราบ ส่วนเนื้อโก้มอบให้ผู้คนที่มาพึ่งเจ้าแบ่งกันไปกิน

แล้งหลอนยังสอนให้ปกครองบ้านเมืองอย่างรอบคอบและเป็นสุข และสอนให้เจ้าสอนผู้คนให้รู้จักทำนาในฤดูฝนและในที่ลุ่ม สอนให้ปลูกพืชผลต่างๆ ปลูกพืชหลายสิ่งหลายอย่างไม่เป็นผล ผู้คนจะอดอยาก

เรื่องที่ 2 พงศาวดารเมืองมว บุญช่วย ศรีสวัสดิ์เขียนไว้ในหนังสือคนไทในพม่า โรงพิมพ์พารามินทร์ : 2503 : 524 สรุปความว่า ชุนตึงคำ เมืองสวรรค์ (เมืองใต้ 1 ตัว มีค(ต)าน) 1 ส่งให้ขุนลู้ ขุนลายก่อนส่งลงไปครองเมืองมว โดยสั่งให้ใช้เมล็ดพันธุ์ไปปลูกเทพเจ้าเมืองลงมาถึงเมืองดินแล้ว โดยให้ส่งเว่ยหัวไถ่แก่เทพก่อนที่จะไปกิน

เมื่อสองขุนลงมาถึงเมืองมาได้รับการต้อนรับจากผู้คนจนลึมนึกถึงคำสั่งของขุนตั้งคำไ้กับมิดจึงลอบกลับคืนสู่สวรรคต ต่อมาภายหลังนึกขึ้นได้จึงใช้ให้เจ้าเลาหรือที่คำ ซึ่งโทอาหมเรียก เจ้าลั้งคู่ซึ่งเป็นคนรับใช้ไ้บันไดขึ้นไปเอามาให้ เจ้าที่คำลงมาแล้วว่าขุนตั้งคำโกรธ สั่งให้ขุนลูขุนลายกินแต่ตัวไ้ ส่วนหัวไ้ให้บริวารกินไป ขุนทั้งสองก็ปฏิบัติตาม เจ้าที่คำได้ลอบกินหัวไ้เองหมดจึงได้ไปครองอาณาจักรเมกเถิล (มิดิลา หรือเมืองจีน) เมื่อเจ้าที่คำถึงแดนจีนก็ได้ตั้งเมืองหลวงนามว่า กย (บุญช่วยว่าน่าจะเป็นเมืองเจ้าหลวง หรือ แสหลวง)

ส่วนขุนทั้งสองโอดเขลาเบาปัญญาได้แต่ครองอาณาจักรโท และแย่งชิงอำนาจการปกครองเมืองโท ต่อมาขุนลูสะอาณาจักรมาให้ขุนลาย ตัวเองพาบริวารเดินทางไปตั้งเมืองหลวงใหม่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ใกล้แม่น้ำอุยูนาม คือ เมืองกอมเมืองยอง บริเวณแม่น้ำชินตะวิน อันเป็นที่อยู่ของชาวลูกไต หรือไทคำตี้ เมืองจะแก

เรื่องที่ 3 ตำนานอาหม ในอาหมบุรุษย์ ฉบับพิมพ์ คุณบรรจบ พันธุเมธา เรียบเรียงไว้ใน ยูนนาน :2529:221

ตำนานเรื่องนี้มีตอนต้นเหมือนกับตำนานเมืองเมฆาของไตฟ้าเก ต่างตรงชื่อเป็น “ขุนลงขุนโล” และ “ แลงดอน”

เรื่องมีว่า แลงดอนส่งขุนลงขุนโลลูกหลานของแดนคำมายังเมืองมนุษย์ เมื่อขุนทั้งสองไ้บันไดเหล็กลงมาจากสวรรค์จนถึงเมืองล่างแล้ว จึงนึกได้ว่าลึมนึกกับไ้แสงเมืองที่แลงดอนประทานมา จึงหาคนอาสาไ้บันไดกลับไปเอามาให้ ละขชาวป่าอาสาไปเอามาให้ และขอรางวัลเป็นเจ้าแผ่นดินเมืองแซ่ (เมืองจีน) ย่าแสงฟ้าลให้มาบอกว่าห้ามขุนทั้งสองกินกระดูกขาไ้ ละขเปลี่ยนแปลงชื่อความเป็นให้ขุนทั้งสองและพวกเจ้านายกินเนื้อกับตับของไ้ แต่ห้ามกินซากกับหัว หัวให้ยกให้ละขไป ละได้ปกครองเมืองแซ่ ส่วนขุนทั้งสองต่อมาก็ทะเลาะกัน ขุนโลต้องการเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ขุนลงจึงขึ้นไปฟ้องแลงดอน แลงดอนกริ้วขุนโลและไ้สาปแข่งว่าขุนโลแลลูกหลานจะไ้ไ้ครองเมืองยืนยาว ไ้โปรดให้ขุนลงไปครองเมืองครุมเมืองยา

เรื่องที่ 4 พงศาวดารโทอาหม หรือ อาหมบุราณจี ฉบับ British Library ระบุ วิชาศิลป์ ปวีรรัต :2539 : 41-45 ตำนานตอนสร้างโลกนี้ปรากฏอยู่ในเอกสารต้นฉบับแผ่นที่ 7 หน้า 1-10

หลังจากน้ำท่วมโลก ผีฟ้าลงมาปลุกน้ำเต้า น้ำเต้าแตกเป็นคน ผีฟ้าลงใหม่หว่านพันธุ์คนแต่ยังไม่เต็มทุกเมือง จึงให้เจ้าผาลานลงมาหว่านพันธุ์คนไ้ ต่อจากนั้นให้เผ่าเล็บลิงกับเผ่าวันแสงลงมาสอนคนบนโลก

แลงดอนเจ้าฟ้าเผดให้หลานแถน คือ ขุนหลวง ขุนหลาย ลงมาอยู่ เมืองเมืองรำ พร้อมบริวาร 80000 ขุน และมอบดาบล้างบ้านกลองล้างเมืองและสั่งสอให้เคารพญาติฝ่ายเมีย

ต่อจากนั้นจึงให้เสียดายไ้ เมื่อฆ่าไ้และดูผลออกมาดีจึงชวนกันไ้บันไดเล็กลงมาถึงพื้นโลก มาครองเมืองรีเมืองรำ

เรื่องที่ ๕ เครือเมืองกูเมือง หรือ พงศาวดารเมืองไท หนังสือเล่มนี้ เจ้าพญาธรรมแต่ หรือ แปงจังกา เจ้าอาวาสชาวไทใหญ่ เขียนขึ้นจากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสจากหมู่บ้านหนองใหม่ อำเภออุยาลี หรือเมืองเมฆา มณฑลยูนนาน เมื่อค.ศ.1778 ต่อมาคงขุ่น ชาวไทเหนือเมืองซอน แปลเป็นภาษาจีน พิมพ์ขึ้นในปี 1990 โดยสำนักพิมพ์ยูนนาน จ้าวหง หยิน และ สมพงศ์ วิยาศักดิ์พันธ์ แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ.2540

เรื่องเล่าว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ 424 ปี เจ้าฟ้าตั้งเมืองใหม่ชื่อคำปี (ผู้แปลสันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองกอม) ราชวงศ์ตอตตาปองครองเมืองจนถึง ค.ศ. 1037 พระเจ้าธรรมราชสวรรคต ไม่มีโอรส จึงได้ไปเชิญมังปอ พระญาติมาครองเมือง

ขณะนั้นที่วัดใจกลางเมืองเกิดเรื่องมหัศจรรย์ ไ้สืเทาพูดภาษาคนขึ้น 3 ครั้งว่า “ใครไ้กินหัวข้า คนนั้นจะไ้ขึ้นครองเมือง” เช้าวันรุ่งขึ้นเจ้าอาวาสให้เณรออกไปเก็บหัวอาวาสเพื่อจะนำไปถวายพระพุทธรูป ปรากฏว่าไ้กินไม่มีหัว เจ้าอาวาสจึงโดนไ้ไ้ตรนามว่า ขณะไ้เณรกำลังต้มไ้ หัวไ้ตกลงไปในกองขี้เถ้า กลัวว่าจะสกปรกนำไปถวายไ้สื จึงกินเสียเอง เจ้าอาวาสจึงส่งเณรไปอยู่เป็นคนรับใช้อำมาตย์ ชื่อลูกเอียง ซึ่งไ้พาสามเณรไปรับราชการกับเจ้าเมือง ต่อมาเจ้าเมืองเห็นว่ามัลักษณะก็จึงปลดไปเป็นบุตรบุญธรรม ในตอนท้ายก็ไ้เป็นกษัตริย์ขึ้นครองเมืองอยู่ถึง 52 ปี จบสวรรคตในปี ๘๔ B.C. หลังจากนั้นเกิดความวุ่นวาย ราชวงศ์สามเณรปกครองต่อมา ๖๖ องค์จนถึง ค.ศ.1415

การสืบค้นสำเนา

สาระสำคัญที่ไ้จากการตีความตำนานสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนี้

1. ไ้แสง หรือ ไ้แสงฟ้า ในตำนานไ้ไ้ระบุนิสัน หากมีลักษณะเด่นที่ “ขดบนแสง” หมายความว่าต้องเป็นไ้ตัวผู้ คำว่า “แสง” ในภาษาโทอาหมและไทใหญ่มีความหมายว่า รังสี, แก้วมณี , ของมีค่า ของวิเศษ ปัญญา ไ้แสงฟ้า นอกจากจะมีขดบนแสงแล้วจะมีสีแดงก็น่าจะเป็นไ้ และเป็นไ้ที่นำมาจากสวรรค์ มีความว่า นำมาจากถิ่นอื่น

๒. เทพผู้ให้ไ้ ในตำนานของชาวไตฟ้าเกและอาหม ระบุว่าผู้มอบให้คือ แลงดอน หรือ แลงดอน หรือ แลงดอนเจ้าฟ้าเผด และย่าแสงฟ้าผู้เรื่องปัญญา ในตำนานของชาวไตมาวในพม่าว่า ไ้จาก ขุนตั้งคำ

แลงดอนเป็นเทพหุ่นโบราณของชาวไทใหญ่ทั้งหมด มีปรากฏอยู่เฉพาะกลุ่มไตในถิ่นอื่น



(เรื่องของเลงตอน โปรดอ่านเพิ่มเติมใน รมณี เลิศเลื่อมใส “เลงตอน: วิจารณ์บุรุษปริမ်ปวา แห่งอาณาจักรอหามยุคต้น” ใน การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท 2002 : 299-331.)

ส่วน *ขุนตึงคำ* ปรากฏในตำนานของชาวไทยใหญ่ บางสำนวนว่าเป็นคนเดียวกันกับ เลงตอน เรื่องของขุนตึงคำที่มีแม่เป็นนาคมีเรื่องราวตรงกันกับเรื่องของ ขุนตึง ของชาวไทยลาว และเป็นเรื่องเดียวกันกับเรื่องของ *พระเจ้าอุเทน* ในวรรณคดีพุทธศาสนา (เรื่องของขุนตึงคำโปรดอ่านเพิ่มเติมในสมพงษ์ วิชาศักดิ์พันธุ์ : 2544)

ย่าแสงฟ้า ผู้สอนวิชาดูไก่ มีปรากฏเฉพาะในตำนานของชาวอหาม ข้อที่น่าสนใจเกิดคือเป็นเทพหญิงซึ่งในตำนานบอกลักษณะเด่นว่า “ผู้มีปัญญา” รมณี เลิศเลื่อมใส จัดเข้าอยู่ในกลุ่มคณะเทพที่ปรึกษา (อ้างแล้ว หน้า 209) B.J. Terweil เสนอว่า แลงตอนเป็นเทพผู้ทรงอำนาจ เป็นผู้สถาปนาพิธีการเช่นสรวงทำนายน ส่วนย่าแสงฟ้าเป็นเทพสตรีผู้ส่งผ่านความรู้และสอนรายละเอียด ให้แก่มนุษย์ (Terweil, B. : 1981:50) ผู้วิจัยสังเกตุว่าบทบาทของย่าแสงฟ้าที่น่าสนใจ เพราะมีบทบาทคล้ายคลึงกับแม่โพสพหรือแม่ธรณี เป็นเทพหญิงที่ให้ความรักและเป็นห่วงมนุษย์ ให้ชีวิตและให้ความรู้ หากมองเชิงพัฒนาการของสังคม บทบาทของย่าแสงฟ้าสะท้อนสังคมบุพกาลครั้งที่หญิงมีความสำคัญมากกว่าชาย

3. อวัยวะต่าง ๆ ของไก่เสี่ยงทายมีความสัมพันธ์กับหน้าที่ของผู้ปกครองตำแหน่งต่าง ๆ หัวไก่มีความสำคัญที่สุดต้องมอบให้แก่คนสำคัญที่สุด คือ เทพ พุทธ คนที่จะเป็นผู้ปกครอง หัวไก่ เป็นสัญลักษณ์ของ อำนาจ การแย่งหัวไก่ ดีความได้แย่งชิงอำนาจ ซึ่งยืนยันได้ชัดเจนจากตำนานเรื่องที่ 5 ของชาวไทยใหญ่ในยุคนาน ไก่สี่เทาพูดว่า ใครได้กินหัวของตนเองจะได้เป็นกษัตริย์ เณรได้กิน ต่อมาก็ได้เป็นกษัตริย์ของชาวไตมาจริง ๆ ส่วนขาไก่ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำนายนาคที่จะเกิดขึ้นกับผู้ปกครองและบ้านเมือง รวมทั้งความรู้ในธรรมชาติของโล และจักรวาล เป็นความรู้ที่จะต้องอ่านวนสื่อสารร้องขอจากเทพ ในตำนานเทพทำกินขาไก่ ดีความได้ว่า เพราะขาไก่เป็นสื่อถึงเทพเจ้า กระดูกขาไก่ จึงเป็นสัญลักษณ์ของความรู้ หรือ ปัญญา ในแง่นี้ไก่เสี่ยงทาย จึงเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจในกปกครองและอำนาจในการหยั่งรู้ฟ้าดิน หรือ อำนาจในการหยั่งรู้ธรรมชาติของโลก ซึ่งเทพได้มอบให้ผู้ปกครองหรือหัวหน้าเผ่า ในสังคมยุคต้น ๆ ของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ หัวหน้าเผ่าหรือหมอผี ผู้กระทำพิธีมักเป็นคนเดียวกัน ต่อมาเมื่อสังคมซับซ้อนขึ้นจึงจำกัดความรู้ไว้กับคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะ ผู้เรียนรู้วิธีการทำนายนาคกระดูกไก่ในสังคมของชาวอหาม เรียกว่า “หมอไก่” ใน ในตำนานไม่ได้บอกชัดเจนว่าถูกคนจีนขโมยไปด้วยหรือไม่

4. ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า กระดูกขาไก่ มีความสัมพันธ์กับตัวอักษรของคนโบราณ นักวิชาการชาวไทยใหญ่เชื่อว่า อักษรไทใหญ่เกิดขึ้นมาก่อนที่ชาวไทยใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เดิมตัวอักษรของชาวไทยใหญ่ในยุคที่ตกอยู่ใต้การปกครอง

ของอาณาจักรน่านเจ้าใช้อักษรทรงเหลี่ยมคล้ายอักษรจีน มีพยัญชนะ 18 รูป (Sao Koonkang 1954 : 17 อ้างถึงใน ชาย คำเมือง : 2002: 432) ในสมัยอาณาจักรเมืองมวเวทงใช้ตัวอักษร “ลิกไทมาว” หรือ “ลิกถ่วงอก” เขียนเรื่องราวโลกและ “ลิกยวน” เขียนเรื่องราวศาสนา ลิกยวนนั้นใช้ในรัฐไทใหญ่ในพม่ามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อพุทธศาสนิกายขานได้แพร่เข้าไปยังเมืองแสนหวี (เรื่องเดียวกัน, หน้า 432) ส่วน *ลิกถ่วงอก* บางท้องถิ่นเรียกว่า “ตัวลิกโกะเขี้ย” เนื่องจากเขียนหวัดมาก และมีลักษณะเป็นรูปยาว ลักษณะเช่นนี้คนไทยก็เรียกแบบเดียวกันว่า “เขียนเหมือนโกะเขี้ย” อักษรทั้งสองแบบเป็นอักษรไทดั้งเดิม ที่ชาวไทยในยุคนาน ล้านนา ลาว และไทใหญ่โบราณได้ ต่อมาอักษรลิกถ่วงอกได้วิวัฒนาการไปเป็น *ลิกตัวม่น* *ลิกคำตี้* และ *ลิกไทแลง* ส่วนอักษรขาน ได้วิวัฒนาการไปเป็น *อักษรขิ่น* และ *อักษรลื้อ* (หน้า 432)

ลิกไทมาว หรือ ลิกถ่วงอก ที่เก่าแก่ที่สุดพบในพิภพหรือกระดาษม้วนที่มีอายุเก่าแก่สุด ๓๐๐ ปี นักวิชาการไทใหญ่กล่าวว่า เป็นรูปเหลี่ยมทางยาวเอียงซ้ายซึ่งเกิดขึ้นจากการใส่วัสดุการเขียน(กำปี)ที่เป็นขนนกหรือขนกระต่าย คือ ปากกาขนนกเขียนบนกระดาษที่เอียงกระดาษม้วน ในสมัยก่อน ถ้าเป็นเอกสารสำคัญจะเขียนบนหนังสือตัวโดยเฉพาะบนหนังสือ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ลิกหนังสือ ปัจจุบันลิกถ่วงอกนี้ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยแถบพม่า-จีนยังใช้กันอยู่ หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า ลิกถ่วงอกนี้ เป็นแบบที่เขียนคล้ายรอยตีนไก่ และคล้ายกับตัวอักษรจีน

ส่วนอักษรของอหาม นักวิชาการเช่น Turweil เสนอว่า ตัวอักษรของอหามได้มรดกอักษรมอญโบราณซึ่งเขียนขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ทางตอนเหนือของพม่า ลักษณคล้ายคลึงกับไทใหญ่ที่รัฐฉาน แต่มีระบบวิธีเขียนของตนเอง หลักฐานตัวเขียนที่เก่าที่สุด คือ เศษ ที่มีชื่อ เจ้าเสื่อหม่มเมืองซึ่งปกครองอยู่ในช่วง พ.ศ.2040 - ๒๐๕๐ เทอร์เวิลแสดงทัศนะเกี่ยวกับเอกสารอหามไว้น่าสนใจว่า เอกสารอหามที่เป็นอักษรโบราณศาสตร์เป็นเอกสารชนิดเดียวที่แตกต่างจากภาษาไทยใหญ่ในฉาน “บนกระดาษเขียนคล้ายว่า เหตุผลแรกที่คนไทนำเอาหนังสือมาใช้อาจจะเป็นเพราะการเขียนมอญเป็นโบราณศาสตร์” (เทอร์เวิล:126)

ผู้เขียนมีความเห็นว่าทั้งตำราโบราณศาสตร์และตำรากระดูกไก่ต่างก็เป็น การแสดงเทพสัญลักษณ์ มีลักษณะเป็นอักษรภาพ จึงมีความเป็นไปได้ที่อักษรไทโบราณจะเป็นอักษรภาพเช่นเดียวกับอักษรจีน ถ้าเป็นเช่นนั้น กระดูกขาไก่ ก็คือตัวอักษรโบราณแรก ๆ ของคนไท กระดูกขาไก่จึงถูกบันทึกไว้ในตำนานในฐานะของสำคัญ ซึ่งโดยความรู้เรื่องผีสืบของจักรวาลและธรรมชาติ

๕. ส่วนงานที่หน้าที่บันทึกประวัติศาสตร์ความขัดแย้งระหว่างคนไทยกับคนจีน การได้ถือฤกษ์แม่ฟ้าใหญ่ของบรรพบุรุษของชาวจีน (ชาวแซ่) ซึ่งในตำนานเรียกชื่อต่างกันไป ลานน เวียก *ลย* ชาวป่า หรือ *เจ้าลิ่งคู้* ไทใหญ่เมืองมวเวทงเรียก *เจ้าเลวู เจ้าฟ้า* ไทพม่า เวียก *เจ้าละโดย* บอกความหมายว่า จีนฉลาดกว่าไท หรือจีนใช้กล

อุปายหลอกโท ทำให้โท (อาณาจักรมวหลวง) ต้องแพ้จีน เพราะไม่ได้กินหัวไก่มาตั้งแต่แรกเริ่มลงมาจากรวรรค์

6. เรื่องของวีรบุรุษพี่น้องทะเลาะกัน พบในตำนานปรัมปราทั่วไป โดยส่วนใหญ่ เมื่อพี่ชายได้ครองเมืองระหนึ่งแล้ว น้องชายจะเป็นฝ่ายจากไปแสวงหาอาณาจักรใหม่ แต่ในตำนานของคนไทกลุ่มนี้ พี่ชายกลายเป็นผู้จากไป ซึ่งผิดธรรมเนียม จึงทำให้ขุนโลนน้องชายถูกเทพเจ้าสาปแช่งไม่ให้อาณาจักรของขุนโลนอยู่ได้ยืนยาว ซึ่งก็เป็นจริงดังคำสาปแช่งเพราะอาณาจักรมวหลวงล่มสลายไปก่อนอาณาจักรชานและอาหม ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยหลายกลุ่ม ทั้งประวัติศาสตร์อยุธยา ประวัติศาสตร์ล้านช้าง โดยเฉพาะในกลุ่ม เจ้าฟ้าไทใหญ่ มักจะมีการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างพี่กับน้อง อยู่เสมอ ดังนั้นภาษิตคำสอนของชาติไทจึงมักเต็มไปด้วยคำสอนให้พี่น้องรักกัน

สรุป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่สืบทอดวัฒนธรรมร่วมกับอาณาจักรมวหลวงเป็นกลุ่มที่มีตำนาน ปรัมปราเกี่ยวกับไก่เสี่ยงทายตัวแรก การตีความตำนานทำให้เราเห็นความสำคัญของไก่เสี่ยงทายในฐานะสัญลักษณ์ของอำนาจ และปัญหาที่นำไปสู่การโค่นล้มของจักรวาลและอำนาจนำไปสู่การสืบค้นหาร่องรอยของอักษรไทโบราณ

เอกสารอ้างอิง

- จาก กง จีน ชาติไทในประเทศจีน ตามหลักฐานของจีน กรุงเทพฯ : เติมนิจและกวีจิฐ เตียน , 2530.
- จำ หง ทิน และสมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (ผู้แปลและเรียบเรียง) เครื่องเมืองกูเมือง หรือ พงสาวดารเมืองไท, 2540 (เอกสารอัดสำเนา)
- เจ็ดแสนจง "ชนเผ่าจ้วงในจดหมายเหตุจีน" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "คนไทยนอกประเทศ พรหมแดนความรู้ "จัดโดย สมาคมประวัติศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยเกษตร-ศาสตร์ , 28 -29 มกราคม 2532 .
- สาย ส่านเมือง. "อักษรไทใหญ่และพัฒนาการของอักษรไทใหญ่ในพม่า" ใน การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท สรัสวดี อ๋องสกุลและโยชิยุกิ มาซู-ฮารา (บ.ก.) กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2002.
- เศกวิไล, บี.เจ. "เอกสารอาหม วิธีอ่านและผลที่จะช่วยส่งเสริมไทยคดีศึกษาเชิงเปรียบเทียบ" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "คนไทยนอกประเทศพรหมแดนความรู้ " 2532.
- บรรจบ พันธุเมธา "ตำนานเมืองเมฆาบับไตพ่าเก" และ "ตำนานอาหม" ใน ชุนนาน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ทรงรวบรวม. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2529
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ คนไทยในพม่า กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รามินทร์ , 2503
- พรพราวณ จันทโรจนามานนท์ . " ไปเยว่ บรรพบุรุษของชนชาติไท" แปลและเรียบเรียงจาก ไตจู ลี ของ เจียนอิ้อ์หลิง. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องคนไท-นอกประเทศ พรหมแดนความรู้ 2532.
- วชิ เลิศเลื่อนใส . ฟ้า ขวัญ เมือง จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย ศึกษาจากคัมภีร์โบราณไทอาหม กรุงเทพฯ : โครงการวิถีทรรศน์, 2544.
- "เลงตอน วีรบุรุษสมัยปรัมปราแห่งอาณาจักรอาหมยุคต้น "ใน การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท สรัสวดี อ๋องสกุลและโยชิยุกิ มาซูฮารา(บรรณาธิการ), 2002

เรณู วิชาศิลป์ . พงศาวดารไทอาหม เล่ม 1. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์-พรินต์ติ้ง, 2539.

----- “ ข้อสังเกตบางประการจากตำราโหราศาสตร์ของไท-ไทย” และ “ข้อความบางตอนจากตำราโหราศาสตร์ของไท-ไทยกลุ่มต่างๆ “ใน ไท ฉลาดชาย รมิตานนท์ วีระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์ (บ.ก.) เชียงใหม่ โรงพิมพ์มิ่งเมือง : 2541.

-----“ การทำนายกระดูกไก่ของคนไทบางกลุ่ม” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทยนอกประเทศ พรหมแดนความรู้ 2532

วินัย พงศ์ศรีเพียร. “ สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์ไท “ในการศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท. สวัสดิ์ อ่องสกุลและโยชิยุกิ มาซูฮารา. (บ.ก.), 2002.

-----“บรรพบุรุษของคนไทยมาจากไหน ข้อวินิจฉัยบางประการเกี่ยวกับคติความเชื่อของคนไทยสมัยปัจจุบัน ที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณ และปัญหาในการวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์” ใน รวมบทความประวัติศาสตร์, ฉบับที่ 5 (มิถุนายน 2525) : 35-36.

สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ . “คนไทในจีน ญุญแจสู่กำเนิดไทยและสังคมวัฒนธรรมไทดั้งเดิม “ มนุษยศาสตร์สาร ปีที่ 1 (ก.ค.-ธ.ค.)2543: 21-47.

-----ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.

หวงฮุยคุน “การค้นคว้าเกี่ยวกับอาณาจักร “สยาม-ไต” “โบราณ” แปลโดย รสสุคนธ์ ชันธนะ ภา. จาก A Research on Ancient Siam -Dai Kingdoms ใน รวมบทความทางประวัติศาสตร์ 10 (ก.พ. 2537.)

Buragohain, Romesh. *The Lost Trails Dhemaji Assam* : Ban- Ok Pub-Lik Mioung -Tai, 1994

Dawkins, Richard. *The Ancestor's Tale* Boston : Houghton Mifflin Company, 2004.

Gogoi,Puspadhar. *Tai of North-East India* . Dhemaji ,Assam : Chumpra Printers and Publications Ltd. 1996.

Terwiel,B.J. *The Tai of Assam And Ancient Tai Ritual Vol.2* Gaya Bihar : Center for Southeast Asian Studies, 1980.

-----“The Origin of Mankind in Ahom Literature : Toward a Contextual and Regional Analysis” ใน ไท ฉลาดชาย รมิตานนท์และคณะ(บ.ก.) 1978

ภาคผนวก



Human and Chicken Multi-Relationships Research Project (HCMR)

H.I.H. Prince Akishino's Research
under the Royal Patronage of
H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn



Humanity Research

The Role of Chicken in Myth and
Ritual in Northern Thailand
(Chiang Rai)



Research Team

Principal Investigators

- Assistant Professor Dr.M.R.Kalaya Tingsabadh
Chulalongkorn University

Investigators : Centre of Folklore,
Faculty of Arts, Chulalongkorn University

- Associate Professor Sukanya Sujachaya
- Assistant Professor Dr. Chomanad Sithisarn

Mae Fah Luang University, Chiang Rai

- Ajarn Pholwat Praphattong

การศึกษาค้นคว้า



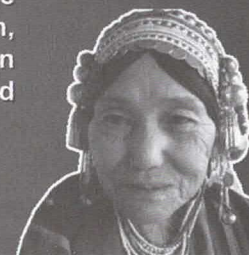
Significance and Role of Chicken

In Akha's World View



Akha People

Akha or Hani is considered as a big ethnic minority group divided into several sub-groups residing along the high mountains in Yunnan, Southwest of China, Northern of Laos, Vietnam, Thailand and Eastern of Myanmar



In Thailand

Akha population is around 63,000

The majority resides in Chaing Rai while the rest are scattering in Chaing Mai, Lampang, Tak, Petchaboon, Prae, and Nan provinces.





8 sub-groups :

Ulo, Lomi, Pia, A Kue, A Jaw, Na Kah, Upi, and Phami



The ways to identify sub-groups of Akhas

Costume

- women's head-dress (Ulo)

Dialect

- The Akha language is part of the Tibeto-Burman family of language (Sino-Tibetan linguistic branch).
- no written language

Tradition and Rituals

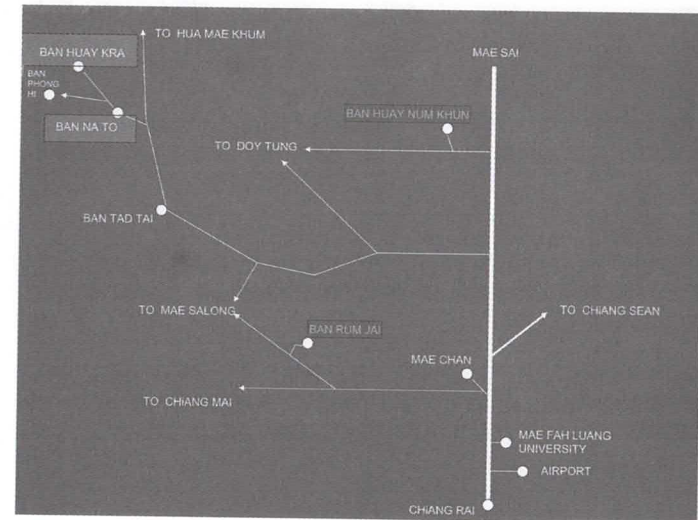
- slightly different

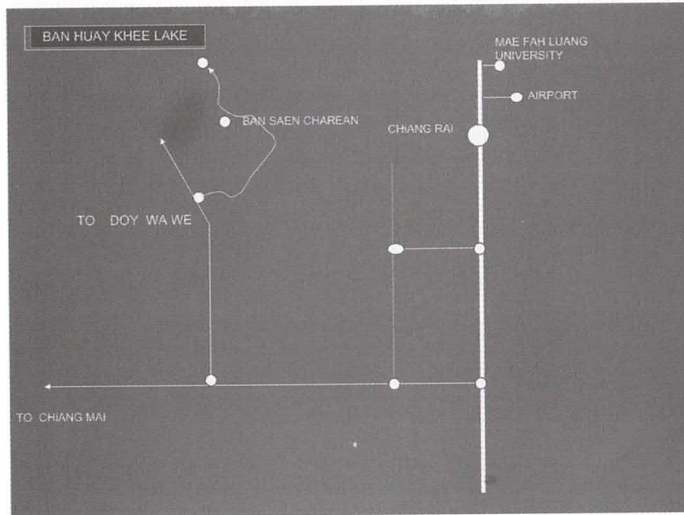


The 2 study selected groups between August 2004 – January 2005 in Chaing Rai province :

1. Lomi Akha and Pia in Mae Fah Luang District (Ban Huay Kra and Ban Natch)

2. Ulo Akha in Mae Suay District (Ban Hauy Khee Lake)





The Akha's Supernatural

1.gods and guardian spirits

A Poe Miyeh▶	Creator god
Um Yae▶	god of Rain
A Kyue▶	god of Light
Um Sa▶	god of Wind

The sacred man called Yau Ma is responsible for communicating all of gods.



2.Unseen Forces (Neh)

2 kinds of Neh

Good Neh

Evil Neh



Good Spirits

1. Ancestor Spirits (Apoe Pawlaw)
2. Chief of Spirit (Apoe Api)
3. Village Spirit
4. Farm/Rice Fields Spirit (Cha Na Ama)

Protective inside village (internal)



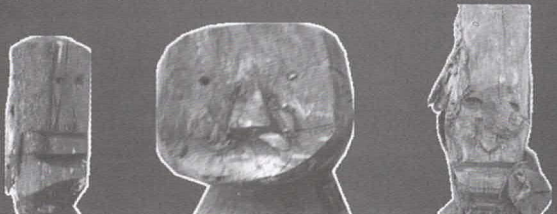
Evil Spirits

- cause sickness and disasters. It is believed that these spirits are outside village. (external)



Akha Village Gates "Lok Kaw"

Akha gates are constructed once a year at the front (upper) and the rear (lower ends) of the village. They are designate the boundary between the human and spirit worlds.





Chickens of Akha

Red Jungle Fowl "Ya ni"

Male domestic chicken "Ya Ji Ya Puw"

Female domestic chicken "Ya Ji Ya Ma"



View points about Red Jungel Fowl

Akha

- sweet voice
- fast flying
- thicker and tasty flesh
- belong to spirits not for offering
- not able to be domesticated



Lahu (Mussur)

- short voice
- strength (living high tree) not immune from domestic waste.
- tasty
- from experiences by eyewitness, if red jungle fowl breed with domestic hen, an offspring will become domestic chicken likes mother, can not be able to fly up just only fly down.



Tai Lue

- sweet voice
- clever and stronger
- thicker flesh
- self-esteem as not let itself caught and trapped in the cage
- after breeding with domestic hen, the offsprings will follow the father into the forest.



According to Akhas's View

Red jungle fowl

- belonging to spirits, borne in the forest

Domestic chicken

- is created to live with man

Akha separates the world of human beings and the world of spirits



A Chicken to be Used as a Decoy "Ya Ni Ta Ma"

- "Ya Ni Ta Ma" is a special domestic chicken whose characteristics are similar to red jungle fowl. It is like living in the human beings world and worlds of spirits because when they died, the special ceremony has to be held outside the village.



Domestic Chicken "Ya ji"

It closely related to general Akha's way of life. It is found that chickens and eggs are involved in divination, rites of passage and annual rites and ceremonies.



Some Observations on Usage Chickens in Akha Ritual and Ceremony



1. Gender and color are obviously designated

2. Before killing, chicken has to be cleaned and purified by water from holy pond



3. Chicken has to be properly executed.



4. The executed chicken has to be burned for pulling out its feathers, boiling is forbidden and it is precaution not to let chicken's mouth and nails burned

5. The way to cut the chicken has to be done by getting chicken's ribs from its breast only and the most important thing is that its entrails has to be stuck with its ribs



6. The chicken used in the ceremony or ritual has to be boiled with salt, ginger and sticky rice only and not with other ingredients.



7. Main parts of chicken to be used are legs, breast and liver.



Conclusion

Domestic Chicken : belong to human world, closely related to human beings . It is used as a mediator between human and ancestor spirits.

Decoy Chicken : chicken living in between the human and spirit worlds having a higher status than domestic chicken.

Red Jungle Fowl : chicken in spirit world, not directly related to Akha way of life except only for consumption. But it still link with domestic chicken through myth.



Human and Chicken Multi-Relationships Research Project (HCMR)

H.I.H. Prince Akishino's Research
under the Royal Patronage of
H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn



Imagination of Space and Territory Culture



โครงการจัดตั้ง
พิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ISBN 974-9766-09-1

โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง
สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
โทรศัพท์ 0-5391-6344
โทรสาร 0-5391-6314